

การวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพิสูจน์เจตนาในศาลไทย

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพิสูจน์เจตนาซึ่งได้กล่าวมาในบทที่ ๒ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการพิสูจน์เจตนา นั้นต้องอาศัยการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำของจำเลยและพยานแวดล้อมอื่นๆ การค้นหาเจตนาของจำเลยอาจผิดพลาดได้ หากพยานหลักฐานดังกล่าวให้ข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดจากความไม่จริง และอาจกล่าวได้ว่าพยานบุคคลเป็นพยานประเภทหนึ่งที่ให้ข้อเท็จจริงได้ผิดพลาดมากที่สุด ดังนั้น ในเบื้องต้น จะเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุที่พยานบุคคลให้การผิดพลาดจากความไม่จริง พร้อมทั้งเสนอแนวทางบางประการในการซักถามและชี้แจงนำพยานบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องที่สุดสำหรับการอนุมานเจตนา ส่วนลำดับต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์แนวการอนุมานเจตนาของศาลว่ามีความถูกต้องแน่นอนหรือสมควรแก่เหตุผลอย่างไรหรือไม่ และในลำดับสุดท้ายจะเป็นการวิเคราะห์หน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการพิสูจน์เจตนาว่าสมควรแก่ข้ออย่างไรบ้าง และมีหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์ความผิดพลาดของพยานบุคคลตามหลักจิตวิทยาพยานหลักฐาน
๒. วิเคราะห์การอนุมานเจตนาของศาล
๓. วิเคราะห์หน้าที่เกี่ยวกับการพิสูจน์เจตนา

๑. วิเคราะห์ความผิดพลาดของพยานบุคคลตามหลักจิตวิทยาพยานหลักฐาน

พยานบุคคลอาจให้การผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ทั้งโดยสุจริตและไม่สุจริตเนื่องจากสาเหตุในขั้นตอนต่างๆ เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อเท็จจริงจนถึงการมาเบิกความเป็นพยานในศาล ฉะนั้น ในเบื้องต้นจึงขอกล่าวถึงสาเหตุทางจิตวิทยาที่พยานบุคคลให้การผิดพลาดไม่ตรงต่อความจริง และเมื่อทราบถึงสาเหตุเหล่านั้นแล้วจึงจะกล่าวถึงการใช้หลักจิตวิทยาพยานหลักฐานในการซักถามพยานบุคคลและการชี้แจงนำพยานบุคคล ซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

- ๑.๑ สาเหตุที่พยานบุคคลให้การผิดพลาดจากความจริง
- ๑.๒ หลักจิตวิทยาพยานหลักฐานในการซักถามพยาน
- ๑.๓ หลักจิตวิทยาพยานหลักฐานในการชี้แจงนำพยาน

๑.๑ สาเหตุที่พยานบุคคลให้การผิดพลาดจากความจริง

สาเหตุที่พยานบุคคลให้การผิดพลาดจากความจริงนั้น แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. เกิดจากอารมณ์หรือจิตใจของพยาน (moral dispositions) หมายความว่าพยานที่จงใจให้การเท็จโดยมีสาเหตุต่างๆ

๒. เกิดจากสติปัญญาและประสาทความรู้สึกรักของพยาน (the intellectual faculties) หมายความว่าพยานที่มิได้จงใจให้การเท็จ

สำหรับสาเหตุประการแรกนั้นได้แก่การที่พยานมีมูลเหตุจูงใจอันเกี่ยวกับผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเกิดความลำเอียง (partiality) ขึ้น หรือมีเด้นก็เป็นเพราะพยานมีนิสัยไม่ซื่อสัตย์ (dishonesty) มาแต่เดิม หรือมีความรู้สึกชอบหรือชิงชัง (sympathy / antipathy) คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สาเหตุเหล่านี้ทำให้พยานจงใจให้การเท็จได้

ในตำรากฎหมายลักษณะพยานหลักฐานและจิตวิทยาของแอล กูปลาคาร์ ได้จำแนกสาเหตุของการที่พยานจงใจให้การเท็จไว้ ดังนี้

๑. ความกลัว เช่นกลัววิบัติพลฝ่ายจำเลยไม่กล้าเบิกความตามความจริง กลัวเจ้าหน้าที่จะสงสัยว่าร่วมกระทำผิดด้วย หรือกลัวเสียชื่อเสียง (เช่นพยานผู้เสียหายในคดีข่มขืนอนาจาร) เป็นต้น

๒. ความรักใคร่ เช่นเป็นญาติมิตร สามีภรรยา บิดามารดา ลูกจ้างนายจ้าง เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ยากที่จะกำหนดว่าความรักใคร่เพียงใด พยานจึงจะให้การคลาดเคลื่อนจากความจริง ดังนั้น ผู้ถามพยานจึงต้องระวังและใช้ไหวพริบเอาเองว่าในกรณีใดที่พยานน่าจะปกปิดความจริงหรือให้การเท็จ

๓. ผลประโยชน์ หมายถึงการมีส่วนได้เสียในคดีในทางใดทางหนึ่งซึ่งมีความหมายกว้าง สาเหตุข้อนี้ทำให้เกิดหลักการห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน

¹ Jeremy Bentham, A Treatise on Judicial Evidence, extracted from the manuscripts by M. Dumont (London: Mr. J.W. Paget, 1825) p.21.

² Ibid.

³

แอล กูปลาคาร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา. ฉบับ., ฉบับ., หน้า

๔. ความอาฆาต ข้อนี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พยานเบิกความปรักปรำคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. ๑๑๓ มาตรา ๓๖ อนุมาตรา ๕ จึงบัญญัติให้ศาลถามพยานเสียก่อนเบิกความว่า "พยานมีสาเหตุหรือวิวาทกับโจทก์ จำเลย หรือบุตร ภรรยา ญาติพี่น้องของฝ่ายโจทก์จำเลยบ้างหรือไม่ ถ้าไม่มีสาเหตุ ให้แจ้งชัดว่า มีสาเหตุมาแต่เมื่อใด ช้าเร็วเพียงใด"

๕. การรับสินบน คือพยานที่รับสินบนมาให้การเท็จ

๖. ความเลินเล่อ คือการที่มีผู้ได้รับฟังข้อเท็จจริงบางอย่างมาโดยไม่ไตร่ตรอง เหตุผลให้รอบคอบเสียก่อน แล้วทำการแพร่กระจายออกไป พยานที่ได้รับฟังข้อเท็จจริงนี้มาให้การจึงไม่น่าหนัก ข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้แก่ ชาวการลักพา การวิคลูก การข่มขืน ชู้สาว ฯลฯ

๗. ความกระหาย ข้อนี้หมายถึงความอยากที่จะให้คดีนั้นตัดสินไปตามความรู้สึกของตน ในคดีสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน หนังสือพิมพ์มักลงข่าวโน้มน้าวผู้อ่านให้ให้เชื่อข้อเท็จจริงตามที่ตนอยากจะให้ เป็นเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้า เช่นนี้อาจทำให้พยานที่เบิกความเกิดความ รู้สึกว่าต้องปฏิบัติหน้าที่ตามมโนคติของตน ดังนั้นจึงต้องระวังในการฟังคำพยานในคดีพวกนี้

สำหรับสาเหตุที่พยานให้การผิดพลาดประเภทที่สองนั้น ได้แก่ การให้การผิดพลาด โดยไม่รู้สึกรู้ว่า เนื่องมาจากสาเหตุทางประสาทรับรู้อุบัติหรือสาเหตุทางสติปัญญาของตัวพยานเอง สาเหตุประเภทนี้ผู้ซักพยานโดยเฉพาะศาลต้องมีความรู้ในเชิงจิตวิทยาพยานหลักฐานจึงจะสามารถจับเท็จได้ ตามหลักจิตวิทยานั้น การเบิกความของพยานจะต้องผ่านขั้นตอน ๔ ประการดังนี้

๑. พยานใคร่ให้เห็นเหตุการณ์
๒. พยานสังเกตเห็นเหตุการณ์
๓. พยานจดจำเหตุการณ์ และ
๔. พยานมาให้การถึงเหตุการณ์นั้น

ความผิดพลาดของคำให้การอาจมาจากสาเหตุใน ๔ ขั้นตอนนี้ กล่าวคือ

พระมุนีภาณวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา. มปท., ๒๔๘๓, หน้า ๑๔๖. คำรายงานเล่มเรียกขั้นตอนทั้งสี่นี้ว่า ความรู้สึกเกิดขึ้น การเก็บความรู้สึก ความมั่นใจในความรู้สึก และการแสดงความรู้สึกออกมา, ดู แอด ดูปลาตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๘๖.

๑. พยานไม่รู้เห็นเหตุการณ์

Arne Trankell ได้กล่าวถึงกระบวนการรับรู้ข้อเท็จจริงของคนเราว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับ การแปลความหมาย (interpretation) ในสิ่งที่พบเห็นด้วย ความสามารถในการแปลความหมายของแต่ละบุคคลพัฒนามาจากการเรียนรู้ตั้งแต่เด็ก กล่าวคือเด็กทารกแรกเกิดจะไม่รู้ความหมายของเสียงพูดของคนใกล้เคียงหรือสิ่งต่างๆ นานๆ เขาจึงค่อยๆ เรียนรู้มากขึ้น กระบวนการเรียนรู้มีอยู่ตลอดเวลา เช่น บางคนสามารถรู้ได้ว่าใครเพียงแต่ได้ยินเสียงเดิน หรือเห็นเพียงแวบเดียวก็จำได้ แต่การแปลความหมายดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้ถูกต้องแน่นอนเสมอไปซึ่งมีสาเหตุมาจากความตื่นเต้น หรือไม่ก็ทัศนคติที่มีต่อเหตุการณ์ที่ประสบ เช่น เด็ก ๒ คนกำลังชกต่อยกัน คนหนึ่งเป็นผู้ถูกตีว่าเป็นเด็กเกเร อีกคนหนึ่งเป็นเด็กดี ครูที่มาเห็นอาจเชื่อว่าเด็กที่นิสัยชกต่อยเพราะต่อสู้ป้องกันตัวก็ได้ ในขณะที่เด็กเกเรถูกมองว่าก่อเรื่องขึ้นก่อน

การตีความหมายผิดพลาดนี้เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตคนเรา สิ่งที่เป็นเหตุโน้มน้าวจิตใจให้เกิดความผิดพลาดได้มากคือสื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ทำให้ผู้รู้ข้อเท็จจริงอันแท้จริงเกิดความไม่มั่นใจตนเองว่าตนรู้เห็นมาถูกต้องหรือไม่

นอกจากนี้ หากพยานไม่สามารถควบคุมการเกิดความรู้สึกใดก็ได้ในขณะที่ประสบเหตุการณ์แล้ว การเก็บความรู้สึกของพยานก็ย่อมบกพร่องไปด้วย โดยเฉพาะการฟังและการมองเห็น เช่น คดีฝรั่งเสสรายหนึ่งประจักษ์พยานคนหนึ่งได้อ้างว่าได้เห็นจำเลยกระทำการฆ่าเราหญิงคนหนึ่ง แต่การตรวจสอบสถานที่แสดงอย่างแน่นอนว่า ตรงที่พยานอยู่นั้นมองเห็นจำเลยไม่ได้เลย^๒ และในบางครั้งอารมณ์ก็ทำให้ความสังเกตคนน้อยลงได้ คือไม่ได้รับรู้รายละเอียดของสิ่งแวดล้อม เพราะมัวแต่สนใจตัวเอง เช่น การปล้น อุบัติเหตุ การฆาตกรรมเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้คำให้การของพยานไม่น่าเชื่อถือได้^๓

๒. พยานสังเกตเหตุการณ์

สิ่งที่จะเป็นหลักฐานสำคัญต่อคดีนั้น เมื่อพยานพบปะรู้เห็นก็มักจะารู้สึกว่าเป็นสิ่งสำคัญ

¹ Arne Trankell, Reliability of Evidence. (Stockholm: Rothbeckman AB, 1972) p.16 - 19.

² พระมนูญานันท์วิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๘๗.

³ Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology. Vol.2 The Trial Process. (New York: Plenum Press, 1981) p. 43.

และมีใครสักคนไว้ จึงไม่รู้เห็นถึงสิ่งเหล่านั้นหรือรู้เห็นก็ไม่แน่นอน พยานที่คั่นจึงต้องเป็นผู้ที่
เข้าใจถึงสิ่งที่คนรู้เห็นว่าจะจะเป็นพยานหลักฐานสำคัญคดี

การสังเกตเหตุการณ์ก็คือ การที่พยานเก็บความรู้สึกซึ่งอาจเป็นไปโดยทางสัมผัส
ทางถูกสัมผัส ทางกลิ่นและรส ทางเสียงและทางสายตา ประสาทความรู้สึกเหล่านี้อาจเก็บความ
รู้สึกผิดพลาดได้โดยที่พยานไม่รู้สึกรู้ว่า Prof. Münsterberg ได้ยกตัวอย่างว่า พยานที่อ้างว่า
เห็นผู้หญิงใส่เสื้อนอนสีน้ำเงินในตอนพลมค่ำ ความจริงอาจเป็นสีแดงได้เพราะเวลานั้นมีแสงสลัว
หรือเสียงร้องที่ไคยในถนนแถบชนบทอาจบอกได้ยากว่าคังมาจากค่านหน้าหรือค่านหลัง หรือคนที่
ถูกมีดแหลมแทงอาจรู้สึกว่าคุณสิ่งของที่อยู่มากระทบเอาก็ได้ หรือคนที่ถูกไล่เหย่นๆกระทบเข้า
อาจรู้สึกว่าคุณของ เปียกก็ได้ หรือพยานที่มองผ่านรูถูกฉายอาจให้การผิดพลาดในเรื่องขนาดและตำแหน่ง
ของสิ่งของได้

คังนั้น จึงปรากฏอยู่เสมอว่า บุคคลที่ถูกทำร้ายนั้น ถ้าฟังเฉพาะปากคำของบุคคลนั้น
จะปรากฏว่าคำให้การชี้แจง เกี่ยวกับการถูกทำร้ายมีความผิดแตกต่างกับรอยบาดแผลที่กระทำร้าย
อย่างมากและจะเอาแน่นอนไม่ได้ทั้งสภาพ จำนวนและความสำคัญของบาดแผล บุคคลนั้นจะให้การ
ไม่ได้ถูกต้องควรวาคนใดถูกทำร้ายควยอาวุธชนิดใดก็ตามมิได้เห็นอาวุธนั้น แม้จำนวนครั้งที่ถูก
ทำร้ายก็อาจให้การไม่ได้ถูกต้อง เช่น ถูกแทงมีรอยบาดแผลปรากฏถึงสิบรอยอาจให้การว่าถูกแทงเพียง
สี่ห้าครั้ง หรือในเรื่องเสียง เช่น การกำหนดระยะห่างไกลของเสียงระเบิดหรือขนาดของปืนที่กำลัง
ยิงอยู่ หรือระยะหรือทิศทางที่มาของกระสุนปืน หรือการให้การว่าจำเสียงของคนใดคนหนึ่งได้
ก็ควรระวังว่าเป็นคำพูดในเวลาปกติ เวลาโกรธ หรือกำลังวิวาทกัน ซึ่งน้ำหนักเสียงที่แตกต่างกัน
อาจทำให้จำผิดพลาดได้ และอีกประการหนึ่ง การเบิกความของพยานที่ได้ฟังหรือไคยในถ้อยคำที่ผู้อื่น
พูดมักจะมีไคยถ้อยคำพูดแท้จริงที่ไคยขึ้นมา แต่เป็นคำพูดที่พยานไคยขึ้นจากการได้ ยินหรือได้ฟังมา
นั่นเอง

พยานบุคคลส่วนมากมักมาให้การในสิ่งที่ตนไคยมองเห็น ซึ่งในเรื่องนี้ การจำสัวิตต่างๆ
ย่อมผิดพลาดไคยมาก การสังเกตวัตถุหรือบุคคลที่เคลื่อนไหวก็ผิดพลาดไคยง่าย โดยเฉพาะในเหตุการณ์

1

Dwight G. McCarty, Psychology and the Law. Prentice - Hall, Inc.

(N.J. ; Englewood Cliffs, 1967) p. 184 - 185.

2

แอล คูปลาตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๑๒.

3

Jeremy Bentham, A Treatise on Judicial Evidence. p. 23.

ที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน พยานที่อยู่ในที่เกิดเหตุและได้เห็นการวิวาทต่อสู้ทำร้ายซึ่งกันและกันโดยตลอด อาจไม่สามารถให้การยืนยันได้ว่ากรณีที่ระงับโดยคนหนึ่งแตกนั้นเป็นเพราะถูกตี หรือวางค้ำย ขวักสุรา นอกจากนี้ เมื่อพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์หลายคนได้พบปะพูดคุยกันถึงเรื่องที่ตนรู้เห็น พยานบางคนเมื่อได้ยินเรื่องราวที่คนอื่นพูดขึ้นก็รู้สึกเลื่อมใสในความจริงคงเป็นดังคำกล่าวของคนที่เล่า เรื่องราวนั้น หรือเมื่อมีพยานหลายคนเล่าเรื่องตามที่ตนรู้เห็นตรงกัน พยานส่วนข้างน้อยก็พลอยว่าตามไปค้ำยว่าตนรู้เห็นเช่นนั้นเหมือนกัน การถูกพวกมากลากไปหรือถูกชักนำไปเช่นนี้ย่อมทำให้พยาน เบิกความผิดจากความจริงได้

๓. พยานจกจำเหตุการณ์

ข้อสำคัญในเรื่องนี้คือ ความจกจำนั้นต้องไม่ใช่ความคิดเดาถึงเหตุการณ์ที่มีได้เกิดขึ้นจริง และพยานจำได้จริง ความสามารถในการจำนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลตามเชื้อชาติ เพศ และอายุของพยาน ฉะนั้นศาลจะหวังให้พยานจำเหตุการณ์ได้ก็เหมือนอย่างตนเองนั้นไม่ได้ หรือในสิ่งที่ตนเองจำไม่ได้จะคิดว่าพยานก็จำไม่ได้เหมือนกันหาได้ไม่

ข้อที่น่าพิจารณาในเรื่องความจำคือ ถ้าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทำให้พยานเกิดความตื่นเต้น ก็จะจูงใจให้พยานจกจำเหตุการณ์นั้นได้ขึ้น เพราะความตื่นเต้นทำให้คนเราเตรียมตัวพร้อมสำหรับ เหตุการณ์นั้น จึงเกิดอำนาจความจำในเหตุการณ์นั้นขึ้น เช่น ในคดีปล้นทรัพย์ ผู้ถูกทำร้ายจะสังเกตร จกจำเหตุการณ์หรือจำหน้าผู้ร้ายได้ก็ ทั้งๆที่ตนมีความกลัว และการที่พยานกล่าววว่าจำหน้าผู้ร้ายไม่ได้ นั้นก็ไม่แน่ว่าเมื่อได้เห็นผู้ร้ายเขาจริงๆ พยานจะจำไม่ได้การกล่าววว่าจำได้แน่หรือไม่ได้แน่นอนพบ เห็นผู้ร้ายนั้นเป็นการกล่าววอย่างเลื่อนลอย เพราะการจะรูแนว่าพยานจำผู้ร้ายได้หรือไม่นั้นจะกล่าววว่า

ศูนย์วิทยุตำรวจ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ แอล คูปลาดอร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๐๑-๑๐๘.

๒ พระบัญชาวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๔๘.

๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

๔ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๐๘/๒๕๒๔ ศาลได้พิเคราะห์พยานผู้เสียหายแล้วกล่าวว่า "... เหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายเช่นนี้เป็นเหตุพิเศษผิดปกติธรรมดาที่ผู้เสียหายอาจให้ความสนใจจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กรณีจึงน่าเชื่อว่าผู้เสียหายจำจำเลยทั้งสองได้ว่าเป็นคนร้าย"

หน้าก่อนได้พบเห็นผู้ร้ายนั้นไม่ได้

นอกจากนี้ ระยะเวลาที่มีผลต่อความจำได้ ศาสตราจารย์สเตอร์นได้อธิบายว่า ความจำนั้นเมื่อแสดงออกมาจะปรากฏเป็นความคลาดเคลื่อนร้อยละ ๐.๓๓ ต่อวัน ฉะนั้น ยิ่งนานวันความจำยิ่งลบเลือนไป^๒ เราอาจลืมวันเวลาที่เกิดเหตุ ลืมสถานที่เกิดเหตุ เมื่อเวลาผ่านไปมากเข้าเราก็ไม่สามารถทวนนึกถึงรายละเอียดได้ และมักให้การอย่างสับสน และในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปมากแล้ว ความจำเราจะเหลือแต่เค้าโครงใหญ่ๆของสิ่งที่พบเห็นมาเท่านั้น (the central core of the experience)^๓

๔. พยานให้การถึง เหตุการณ์นั้น

การที่พยานให้การได้ตรงกับความจริงมากน้อยได้เพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของพยานเอง ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้^๔

๑. คำให้การไม่ชัดเจน อาจเกิดขึ้นเนื่องจากความจำลบเลือนหรือเพราะรับรู้สิ่งเกิด เหตุการณ์ได้ไม่สมบูรณ์ และอีกประการหนึ่งเกิดจากพยานเลือกให้การ เฉพาะข้อที่ตนเห็นว่าควรจะให้ การ ดังนั้น ความมุ่งยากสืบเงินในคำพยานจึงเกิดขึ้นได้

๒. พูดเกินความจริง เป็นวิสัยของบุคคลส่วนมากที่ไม่กล่าวแต่เฉพาะเท่าที่ตนได้รู้เห็น มา เนื่องจากมีสิ่งจูงใจให้กล่าวสิ่งที่มักเกิดขึ้นเองแทนสิ่งที่ตนได้ลืมไปแล้ว หรือหากมิได้ลืม แต่ต้องการสนับสนุนหรือจูงใจให้ผู้อื่นเห็นจริงหรือเห็นพ้องด้วยกับตน ก็พยายามกล่าวข้อเท็จจริงต่อเติมออกไปเสมอ ตัวอย่างจะเห็นได้จากพยานบางคนที่ให้การหมกจุกเกินกว่าที่ควรจะคาดหมายได้จากวิญญูชนในฐานะเช่นนั้น และบางครั้งพยานคิดว่าตนพูดความจริง แต่จริงๆแล้วพยานลืมนรายละเอียดของสิ่งที่ได้พบเห็นมาแล้วนำ ความจำเรื่องอื่นมาปะปนกัน หรือนำเรื่องของคนอื่นเล่าให้ฟังมาจจจำผสมกัน^๕

1 ธรรมนูญอาญาวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๕๔.

2 แอล คูปลาตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๑๘.

3 Arne Trankell, Reliability of Evidence, p.21.

4 แอล คูปลาตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๒๒-๑๒๕.

5 Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, p.44.

๓. โซ่คำพูดไม่ทรง กล่าวคือ โคนมากพยายามมักจะมีความเข้าใจว่าตนได้กล่าวข้อความที่ตรงกับความคิดของตน ทั้งที่พยายามได้ใช้ถ้อยคำพูดไม่ถูกต้องทำให้ผู้ฟังเข้าใจแตกต่างไปจากความคิดของพยาน

๑.๒ หลักจิตวิทยาพยานหลักฐานในการซักถามพยาน

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าคำให้การของพยานอาจมีผลมาจากความจริงใดด้วยสาเหตุจากตัวพยานซึ่ง เป็นไปโดยที่พยานที่สุจริตและสุจริต และมีใจแก่ตัวพยานเองเท่านั้น ผู้ซักพยานก็อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในคำให้การได้ด้วย ฉะนั้น ผู้ซักพยานจึงต้องเป็นผู้มีความรู้อย่างดีในวิชาจิตวิทยาพยานหลักฐาน จึงจะสามารถซักถามพยานได้โดยขอเท็จจริงที่ถูกต้องที่สุดได้ แนวปฏิบัติบางประการในการซักถามพยานมีดังต่อไปนี้

๑. ในเบื้องต้น ผู้ซักพยานโดยเฉพาะศาลต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ใส่ใจต่อการร้องเรียนของมหาชนหรือเสียงของหนังสือพิมพ์ และต้องไม่ตัดสินคนโดยถือเอาอุปลักษณะหรือกิริยาภายนอกเป็นเกณฑ์ คนมีหน้าตาหรือท่าทีเกลียดชังไม่สันนิษฐานว่าเป็นคนที่ไว้ใจไม่ได้ หรือชั้นสูงมีเกียรติยศชื่อเสียงก็อย่าด่วนลงความเห็นว่า เป็นคนที่เชื่อถือได้เสมอไป

๒. ศาลควรจะได้สอบถามความสัมพันธ์ระหว่างพยานกับโจทก์หรือจำเลยให้แน่ชัดเสียก่อนลงมือซักพยาน เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้พยานไม่กล้าเบิกความเท็จ เนื่องจากรู้สึกตัวว่าศาลได้รู้ถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นแล้ว และจะเฝ้าผลสืบเสาะศาลในกรณีซึ่งนำหน้าคำพยานต่อไปอีกด้วย

๓. ควรให้พยานเบิกความโดยวิธีเล่าเรื่อง เพราะวิธีนี้จะให้ความจำกัคและถูกต้องยิ่งกว่าทั้งข้อซักถามให้พยานตอบ ในเรื่องนี้ Bruce Dennis Sales เห็นว่า การให้พยานเล่าเรื่องโดยอิสระมีผลดีที่ไม่มีการแนะนำในมนาวจากผู้ใด แต่ก็มีข้อเสียตรงที่โดยขอเท็จจริงที่ไม่ตรงประเด็นมาด้วย

แต่ในการนี้ ศาลเองระวังอย่าให้ขอความตอนใดหลุดลอยไปเป็นอันขาด ส่วนข้อความตอนใดที่สำคัญหรือพยานให้การไม่ละเอียดพอต้องขอให้พยานชี้แจงให้ชัดเจน แต่ในการตั้งข้อซักเช่นนี้ต้องใช้ถ้อยคำกลางๆ เช่น "ขอให้พยานชี้แจงประเด็นนี้ให้ละเอียดอีกเล็กน้อย" หรือ "ข้อความที่พยานให้การ

1 แอล คูปลาลาร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๔๕. การซักถามพยานเป็นข้อๆ นั้นมีผลเพิ่มขอบเขตแคลคความถูกต้อง แต่การให้การโดยไม่มีกรซักคือให้เล่าเรื่องความจำพียงมีส่วนกล่ากลเคลื่อน ๑ ใน ๑๐ แต่ถามมีการซักพยานให้ให้การในเรื่องเดียวกัน ส่วนคลาดเคลื่อนมีได้ถึง

๑ ใน ๔. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.
Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, P. 44.

มานี้ พยานรู้ได้อย่างไร* ไม่ควรใช้ถ้อยคำในเชิงคาดคะเนหรือแสดงข้อสงสัยพยาน เช่น "เรื่องที่พยานให้การมานี้ดูไม่น่าเชื่อถือ ขอให้พยานให้การเสียใหม่" ซึ่งอาจทำให้พยานเสียขวัญหรือประหม่ากลัวศาลมากยิ่งขึ้นอันเป็นผลเสียมากกว่าผลดี เว้นแต่พยานจะมีทฤษฎีปรากฏชัดว่าจิตใจเบิกความเท็จ

๔. ควรระวังไม่แสดงกิริยา รุนแรงทำให้พยานเข้าใจว่าผู้ซักประสงค์จะให้พยานตอบข้อซักไปโนทางใดทางหนึ่งตามความประสงค์ของผู้ซัก การทำดังนี้เท่ากับบังคับให้พยานให้การ ในเรื่องนี้ Arne Trankell กล่าวว่า ผู้ถามพยานมักจะมีสมมุติฐานไว้ในใจก่อนว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเมื่อเป็นเช่นนี้การถามคำถามจึงมุ่งเพื่อให้ได้การยืนยันตามข้อสมมุติฐานนั้น การป้องกันมิให้ผู้ถามพยานมีอคติในใจเช่นนี้เป็นไปได้ยาก และยิ่งมีอคติมากเพียงใดก็ยิ่งก่อให้เกิดความผิดพลาดมากเพียงนั้น และยังพยานบางคนมีนิสัยเกรงใจศาลซึ่งเป็นผู้ถาม ก็ให้คำคำตอบที่ตนเองเห็นว่าจะเป็นที่พอใจของผู้ถามโดยสังเกตุกิริยาท่าทางและน้ำเสียงของผู้ถาม จากสาเหตุ ๒ ประการดังกล่าวนี้ทำให้ผู้ซักพยานเองมองข้ามประเด็นอื่นๆในทางตรงข้าม ในกรณีนี้จึงมิใช่การค้นหาความจริงว่าพยานพบเห็นอะไรมาบ้าง แต่เป็นเพียงการพิสูจน์สมมุติฐานของผู้ถามพยานเท่านั้น *

๕. ในกรณีที่พยานลืมข้อความบางอย่าง ควรพยายามหาช่องทางรวบรวมเรื่องราวต่างๆ ที่พยานให้การมาแล้วเพื่อเป็นแนวทางให้พยานได้นึกถึงเรื่องที่ลืมไปนั้น พยานอาจนึกขึ้นได้อีกครั้งหนึ่ง เช่น พยานจำไม่ได้ว่าตอนที่ถูกทำร้ายนั้น พระอาทิตย์ตกดินหรือยัง ก็ควรฟื้นความจำของพยานว่าในเรื่องนี้เหตุเกิดในฤดูหนาว พยานได้สังเกตุหรือไม่ว่าค่าเวลาประมาณกี่นาฬิกา พยานก็อาจจะระลึกได้ว่าขณะถูกทำร้ายร่างการเป็นเวลาประมาณเท่าใดและพระอาทิตย์ตกดินแล้วหรือไม่

๖. คำให้การเกี่ยวกับการกระประมาณเวลานั้นเกิดความผิดพลาดได้มากจึงควรพิสูจน์ความสามารถของพยานในการกำหนดระยะเวลาด้วย เช่น ในกรณีที่พยานให้การว่าเห็นจำเลยทำร้ายผู้เสียหายอยู่เป็นเวลานาน ๕ นาที ก็ควรให้พยานกะเวลา ๕ นาทีนั้นโดยใช้นาฬิกาจับว่าใกล้เคียงกันหรือไม่^๒

๗. สำหรับการกำหนดวันและเวลาในคดีอาญานั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด จะคลาดเคลื่อนมิได้ศาลจึงควรระวังมิให้มีการกล่าวถึงวันเวลาที่กระทำผิดให้พยานทราบก่อน เพราะหากพยานให้การถึงวันเวลาผิดไปจากฟ้องของโจทก์อาจเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องได้ ฉะนั้นเพื่อความยุติธรรมแก่จำเลย

¹

Arne Trankell, Reliability of Evidence, p.26 - 27.

^๒

แอล คูปลาตร์, กฎหมายอาญาระหว่างและจิตวิทยา, หน้า ๑๔๕.

จึงควรให้การบอกวันและเวลาเกิดเหตุเป็นของพยานจริงๆ เนื่องจากอาจมีกรณีอย่างเดียวกันหลายครั้งเกิดขึ้นต่างวันเวลากันก็ได้ และพยานเข้าใจผิดคิดว่าเป็นกรณีเดียวกับที่พยานได้รู้เห็นมา จึงมาให้การก็ได้^๑

๘. ในคำให้การเกี่ยวกับทิศทางนั้นควรสอบถามความรู้เรื่องทิศทางของพยานด้วยเช่นกัน เพราะพยานอาจไม่มีความรู้ในเรื่องทิศเลยแต่ได้ยินคนอื่นเข่าว่ากันจึงเก็บมาให้การหรืออาจคาดเดาเอาโดยผิดพลาดไปได้และโดยเฉพาะในเรื่องที่พยานให้การว่าได้ยินเสียงปืนหรือเสียงอย่างอื่นมาจากทางนั้นทางนี้ย่อมหาความแน่นอนไม่ได้^๒ นอกจากนี้ คำให้การเกี่ยวกับการกำหนดความสูงหรือระยะใกล้ไกล ขนาดหรือความเร็ว ก็มักจะคลาดเคลื่อนได้ง่ายเช่นเดียวกัน^๓ เช่นพยานให้การว่ายืนดูเหตุการณ์อยู่ห่างที่เกิดเหตุประมาณ ๕ วา ก็ควรให้พยานชี้ระยะให้ดูว่า ๕ วานั้นจากตัวพยานไปถึงไหน ถ้าเกี่ยวกับความสูง หากพยานเป็นผู้ชำนาญเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวก็พอเชื่อถือได้ เช่น ช่างไม้เห็นบ้านก็อาจบอกความกว้างยาวหรือสูงได้ แต่ถ้าเป็นคนธรรมดาควรมีตำรวจทดสอบความสามารถในการใช้ความสังเกตของพยานว่าจะตรงกับความจริงเพียงใดโดยการให้พยานกะประมาณเทียบกับความสูงของสิ่งต่างๆที่มีอยู่ ณ ที่นั้น

๙. เมื่อทราบว่าพยานสายตาสั้นหรือสายตายาว ก็ควรทดสอบโดยให้พยานมองสิ่งที่อยู่ภายในห้องพิจารณา หากพยานที่สายตายาวมองไม่เห็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว แต่กลับเบิกความว่าได้มองเห็นสิ่งของในระยะดังกล่าวก็หมายความว่า พยานเข้าใจผิดหรือเกิดจินตนาการขึ้นมาเอง^๔

๑๐. ในเรื่องอำนาจสืบพยานของศาลนั้น ถ้าไม่แน่ใจว่าเป็นการขอสืบในข้อที่ไม่เกี่ยวกับการพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์หรือไม่แล้วควรอนุญาตและรับไว้ในสำนวนก่อนไม่ควรควนคัดค้านในสำนวน เพราะการวินิจฉัยในขณะนั้นอาจปล่อยไปได้ และการรับไว้ก็เพียงทำให้มีพยานหลักฐานในสำนวนมากขึ้น อาจยากแก่การพิจารณาในภายหลังเท่านั้น แต่การที่ไม่ยอมรับไว้เลยอาจเสียหายแก่โจทก์หรือจำเลย เพราะพยานหลักฐานในข้อเล็กน้อยๆนั้น อาจเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญที่เชื่อมต่อพยานหลักฐานอื่นที่มีอยู่ ซึ่งอาจเป็นไปในทางส่งเสริมหรือหักล้างพยานของผู้อื่นก็ได้^๕

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

³ Arne Trankell, Reliability of Evidence, p. 16.

⁴ Dwight G. McCarty, Psychology and the Law, p. 135.

⁵ บรรยงค์ มกรภิรมย์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา. นปท. (๒๔๗๘) หน้า ๑๖๘.

๑.๓ หลักจิตวิทยาพยานหลักฐานในการชี้หน้าหนักคำพยาน

การชี้หน้าหนักคำพยานเป็นการกลั่นกรองคำพยานอีกชั้นหนึ่งหลังจากที่ได้ผ่านวิธีการซักถามพยานดังกล่าวมาในข้อ ๑.๒ ในการชี้หน้าหนักคำพยานนั้น จริงอยู่ศาลย่อมมีดุลพินิจโดยอิสระในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อพยานหลักฐานใดๆก็ได้ แต่การที่จะให้ใคร่ความจริงมากที่สุดเพื่อให้วินัยคดีได้ถูกต้องนั้น ศาลต้องมีหลักบางประการในการใช้ดุลพินิจดังกล่าว หลักที่วางนี้เกี่ยวข้องกับวิชาจิตวิทยาพยานหลักฐานว่าด้วยสาเหตุของการให้ข้อเท็จจริงผิดพลาดของพยานบุคคลดังได้กล่าวมาในข้อ ๑.๑ และโดยที่ตามความเป็นจริงแล้ว ในการพิจารณาคดีจะหาพยานที่ชี้ซึ่งปราศจากเหตุบกพร่องดังกล่าวได้ยาก ดังนั้น ศาลจึงต้องมีความรู้ในการชี้หน้าหนักพยานบุคคล และเนื่องจากการอนุมานเจตนาต่ออาชญาพยานแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำและพฤติการณ์ต่างๆ การชี้หน้าหนักพยานประเภทนี้จะยากยิ่งขึ้น เพราะ "ผู้พิพากษาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของมนุษย์เป็นอย่างดี รู้จักจับเหตุจับผลในสิ่งทั้งหลายได้ หากผู้พิพากษามองพร่องในเรื่องเช่นนี้แล้ว ก็ย่อมใช้ความสันนิษฐานโดยผิดพลาดจากความจริงได้ง่าย ไม่เหมือนกับประจักษ์พยานซึ่งต้องพิเคราะห์เพียงชั้นเดียวเท่านั้นว่าพยานเบิกความตามสัจจริงถูกต้องตามที่รู้เห็นหรือไม่"

อนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า พยานแวดล้อมนั้น ในบางกรณีสามารถเชื่อถือได้มากกว่าประจักษ์พยาน (หรือพยานโดยตรง) เพราะเมื่อพยานแวดล้อมเบิกความถึงเหตุผลหลายอย่างติดต่อกันก่อให้เกิดเป็นเรื่องราวจริงใจให้ศาลสันนิษฐานข้อเท็จจริงแห่งคดีได้แน่นอนแล้ว ย่อมมีน้ำหนักให้เชื่อได้มาก เนื่องจากพยานหลายๆคนจะชักซ้อมกันมาเบิกความถึงเหตุผลให้ต่อเนื่องเป็นเรื่องราวที่เชื่อถือได้โดยปราศจากเหตุผลสงสัยนั้นยากมาก^๒

ต่อไปนี้จะเห็นแนวทางบางประการสำหรับการชี้หน้าหนักพยานบุคคล

๑. จากที่กล่าวมาในเรื่องความผิดพลาดของพยานบุคคล จะเห็นว่า ถ้อยคำที่พยานเบิกความมิใช่เรื่องราวที่พยานได้จดจำมาล้วนๆ แต่มีส่วนที่พยานเองต่อเติมเสริมแต่งขึ้นมาเองในความคิดด้วย นอกจากพยานชนิดนี้แล้วยังมีพยานที่ให้การเท็จโดยจงใจจากเหตุต่างๆอีกด้วย

ดังนั้น ในการถามพยาน ศาลจึงต้องสังเกตดวงตา สีหน้า การเคลื่อนไหว และ

^๑ พระมณูภาณวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๗๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔., และดู ประพนธ์ ศาคะมาน, "การชี้หน้าหนักพยานหลักฐาน," นิติศาสตร์ ๑ (กันยายน ๒๕๑๒) : ๔๒- ๖๔.

อิริยาบถ ตลอดจนน้ำเสียงของพยาน เพราะโดยทั่วไป การโกหกจะทำได้โดยมีคชิต
ไร้พิรุชโดยสิ้นเชิง^๑ การเฝ้าดูพยานในขณะที่ให้การจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
ในการชั่งน้ำหนักได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

Jerome Frank ได้แจกแจงกิริยาอาการและลักษณะของพยานที่ศาลควรสังเกต
ดังนี้คือ

น้ำเสียง (the tone of voice) หรือระดับเสียง (pitch of voice) ของ
พยานที่ให้การ การลังเลหรือความพร้อม (hesitation or readiness) ในการตอบคำถาม
หน้าตาของพยาน (the look of the witness) ท่าทางการวางตัว (his carriage)
อาการแสดงความรู้สึกประหลาดใจ (his evidence of surprise) อิริยาบถของพยาน
(his gestures) ความกระวนกระวาย (his zeal) การแสดงสีหน้า (his expression)
การหาว (his yawns) การเคลื่อนไหวของนัยน์ตา การลอบชำเลือง การยกไหล่ (his shrugs)
การประหม่า เป็นต้น^๒

ส่วนปัญหาต่อไปว่ากิริยาท่าทางอย่างไรจึงจะถือว่าพยานให้การไม่ตรงความจริงนั้น
ก็แล้วแต่สติปัญญา ไหวพริบ และการใช้เหตุผลของศาลพิจารณารายๆไป คำรามางเล่ม^๓
ให้ตัวอย่างของกิริยาท่าทางของพยานที่ให้การเท็จ เช่นการลากเท้า (foot shuffling)
หรือดูหน้า แต่อย่างไรก็ตาม ต้องระวังว่ากิริยาอาการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความตึง
เครียดของพยานขณะให้การในศาลหรือไม่ เช่น นายอจใช้วิธีการทำลายน้ำหนักคำพยานโดย
ป้อนคำถามหลายๆข้อติดกันให้ผู้เสียหายในคดีข่มขืนตอบ โดยที่คำถามเหล่านั้นมีลักษณะที่ก่อความ
ตึงเครียดแก่ผู้เสียหาย ทำให้เกิดอาการคล้ายๆคนพูดเท็จได้ เช่น เกิดลังเล ไม่แน่ใจใน
ตนเอง เป็นต้น

ส่วน Jerome Frank เห็นว่า กิริยาอาการที่เห็นได้ชัดว่าพยานโกหกได้แก่
พยานเงยศีรษะไปข้างหลัง (throws back his head) ก้มมือไปมา ชำเลืองมองอย่าง
รวดเร็ว หน้าผก กัดริมฝีปาก หรือเคาะนิ้วเป็นจังหวะ เป็นต้น^๔

1

Dwight G. McCarty, Psychology and the Law, p. 168 - 169.

2

Jerome Frank, Law and the Modern Mind. (Gloacester, Mass.:

Peter Smith, 1970) p.117.

3Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, p. 147 - 148.

4

Dwight G. McCarty, Psychology and Law, p. 228.

อนึ่ง Ekman และ Friesen ได้ให้ความเห็นว่า โดยทั่วไปนั้นการแสดงออกที่ใบหน้าจะเป็นสิ่งบอกเหตุได้ชัดเจนกว่าส่วนอื่นๆ เช่นที่มือหรือขา แต่อย่างไรก็ตาม เขายังข้อสังเกตว่า คนที่โกหกเก่งๆ จะระวังตัวไม่แสดงออกทางใบหน้าและสามารถควบคุมใบหน้าให้เป็นปกติได้ ดังนั้น เขาจึงเห็นว่าเท้าและขาจะเป็นสิ่งบอกพิรุณีให้รู้ถึงการโกหกได้ดีที่สุด ส่วนมือและใบหน้าจะรองลงมาตามลำดับ^๑

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นหน้าที่สำคัญของศาลที่ต้องสังเกตพยานในขณะที่ให้การ ทั้งนี้ เพราะกิริยาอาการต่างๆ เหล่านั้นจะปรากฏให้เห็นได้แต่ศาลที่นิ่งพิจารณาจริงๆ เท่านั้น Jerome Frank ได้กล่าวไว้ในเรื่องนี้ว่า ผู้พิพากษาศาลสูงมีความลังเลใจที่กลับคำพิพากษาของศาลล่างในคดีที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับการชั่งน้ำหนักคำให้การของพยาน เพราะศาลสูงตระหนักดีว่าคนมีเพียงส่วนการสืบพยานของศาลล่างเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถบอกอะไรได้นอกจากถ้อยคำของพยาน ซึ่งการที่จะเชื่อคำให้การหรือไม่นั้นมีได้อาศัยแต่เฉพาะถ้อยคำเพียงอย่างเดียว ("The tongue of the witness," it has been said,

"is not the only organ for conveying testimony . ")²

แต่สิ่งที่ศาลล่างได้เห็นพร้อมกับคำให้การคือกิริยาท่าทางของพยานนำเสียงตลอดจนดวงตานั้น ศาลสูงไม่มีโอกาสได้เห็น

ส่วนนักนิติศาสตร์ของไทยท่านหนึ่งก็ได้กล่าวว่า

กฎวิธีวินิจฉัยคำพยานตามบรรพชาศาลสูงย่อมนิยมความเห็นของศาลชั้นแรกซึ่งเป็นผู้นั่งพิจารณาคดีเห็นกิริยาอาการของพยาน... เมื่อเป็นเช่นนี้ ศาลชั้นแรกจึงมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการชั่งน้ำหนักข้อเท็จจริงยิ่งขึ้น เพราะตามหลักข้อนี้หน้าที่ของศาลสูงที่เป็นชั้นอุทธรณ์เป็นแต่ตรวจสอบข้อวินิจฉัยว่าจะชั่งน้ำหนักผิดหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายแล้ววินิจฉัยในข้อกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อเท็จจริงนั้นถ้าไม่ผิดจนเหลือเกินแล้วตามบรรพชาไม่แก่วิธีนี้ดีกว่าที่ศาลสูงจะถ่อมตัวลงมาทำหน้าที่ศาลชั้นแรกเสียเอง เพื่อวินิจฉัยตลอดข้อเท็จจริงโดยไมได้นิ่งพยานเฉย ซึ่งอาจทำให้ศาลชั้นแรกรู้สึกความรับผิดชอบน้อยลงไป เพราะความเข้าใจว่าศาลสูงท่านคอยแกล้งอยู่แล้ว..."^๓

¹ Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, p. 151.

² Jerome Frank, Law and the Modern Mind, p. 118. and see Dwight

G. McCarty, Psychology and the Law, p.171.

³ พระยาจินดาภิรมย์ราชสภานิติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพิจารณาคำพยาน

หลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่สอง (โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี, ๑๘๖๔) หน้า ๓๑๖-๓๑๗.

๒. ในกฎวิธีนํ้าหนักคำพยานนั้น ศาลต้องทำให้เป็นกลาง ไม่ใช่เอาความรู้สึกของคนมาตัดสินว่าจะเชื่อฝ่ายใดหรือไม่เชื่อฝ่ายใดโดยมิได้ใช้เหตุผลอันถูกต้องตามสำนวนความ Jerome Frank ได้ให้ข้อสังเกตว่า สิ่งที่ยลกระทบต่อการชั่งนํ้าหนักพยานคือความรู้สึกเห็นอกเห็นใจหรือความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ (sympathies and antipathies) ของผู้พิพากษาที่มีต่อพยานหรือคู่ความซึ่งอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่รู้สึกตัว นอกจากนี้ ประสมการณ์แค่นั้นหลังของผู้พิพากษาก็อาจทำให้มีปฏิกิริยาในทางบวกหรือลบต่อพยานที่เป็นคนชนิดต่างๆ เช่น เด็ก ผู้หญิง คนมีหนวด คนลาเก้ คนอินเดีย คนอังกฤษ พระ นักศึกษา เป็นต้น^๑

๓. ศาลต้องแน่ใจว่าตามเหตุผลที่ปรากฏไม่มีทางสงสัยเลยว่าข้อเท็จจริงจะเป็นประการอื่นนอกจากที่ศาลลงความเห็นนั้น โศกกล่าวคือพยานแวดล้อมจะต้องบ่งให้เห็นข้อเท็จจริงแจ่มชัดประจักษ์ว่ามีประจักษ์พยานที่เชื่อถือได้มาเบิกความว่าเป็นเช่นนั้น พยานแวดล้อมอันใดซึ่งไม่กระจ่างแจ่มพอต้นนิยามข้อเท็จจริงอันใดก็ดี หรือไม่น่าจะแสดงถึงข้อเท็จจริงนั้นก็ดี หรือในกรณีที่พยานเหตุผลมาสองอย่างต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ เมื่อขาดพยานเหตุผลไปในข้อใดข้อหนึ่งจนพยานที่เหลืออยู่ต่อเนื่องกันไม่ได้แล้วก็ดี ศาลก็ฟังพยานแวดล้อมนั้นไม่ได้

เช่นคดีฆ่าคนตายโดยเจตนา การที่พยานโจทก์มีว่าได้พบเห็นจำเลยไปมากับผู้ตายในเวลากระชั้นชิดก่อนที่ผู้ตายจะถูกฆ่า แต่มีพยานอื่นประกอบเพื่อให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้ฆ่าเขาแล้ว และจำเลยสามารถอธิบายได้ว่าตนได้แยกจากผู้ตายก่อนเขาถูกฆ่า ดังนั้นแล้วศาลก็ควรพิพากษายกฟ้อง เพราะพยานยังคงอยู่ในฐานะสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้ฆ่าเขาเท่านั้น

๔. คู่ความที่เสนอพยานแวดล้อมจะต้องเสนอพยานแวดล้อมที่ดีที่สุดเท่าที่ตนจะทำได้ หากมีพยานที่ดีแก่กลับมคเสียแล้ว เสนอพยานที่มีนํ้าหนักน้อยกว่ายอมเป็นเหตุให้ศาลระวางในความบริสุทธิ์ของคู่ความฝ่ายนั้นได้ อีกอย่างหนึ่ง การที่คู่ความมีพยานโดยตรงแก่กลับมคเสนอพยานเหตุผลแทนก็นำให้ศาลสงสัยว่าพยานโดยตรงจะถูกบิกบังไว้ไม่ให้ศาลทราบความจริง

๕. การกระทำผิดไม่จำต้องมีมูลเหตุจงใจเสมอไป การปรากฏมูลเหตุจงใจเป็นเพียงพยานแวดล้อมอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงจำเลยอาจกระทำผิดเท่านั้น หากไม่มีพยานอื่นประกอบแล้วก็ไม่พอแสดงว่าเป็นผู้กระทำผิดจริง และตรงกันข้าม การไม่ปรากฏมูลเหตุจงใจก็ไม่ได้หมายความว่าจำเลยจะหนีผิดไปได้เพียงเพราะที่ไม่ปรากฏมูลเหตุจงใจเท่านั้น^๒

1 Jerome Frank, Law and the Modern Mind, p.115.
 2 พระมนูภาควิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๘๖.

ในคดีที่มีพยานหลักฐานอ่อน ศาลไม่ควรฟังมูลเหตุจูงใจอย่างเดียวน่าเป็นเครื่องชี้ขาดความผิดจำเลย คงฟังได้เพียงประกอบพยานหลักฐานอื่นให้แน่นหนาหนักแน่นจนยิ่งขึ้นเท่านั้น เพราะการกระทำผิดไม่จำต้องมีมูลเหตุจูงใจเสมอไป และมูลเหตุจูงใจอย่างหนึ่งมีผลให้คนหนึ่งกระทำความผิด แต่อาจไม่มีผลสำหรับอีกคนหนึ่งก็ได้

อนึ่ง แม้จะปรากฏมูลเหตุจูงใจก็ไม่แน่ว่ามูลเหตุจูงใจนั้นเป็นเหตุให้จำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหาเสมอไป จำเลยอาจกระทำความผิดอย่างอื่นซึ่งโจทก์มิได้กล่าวหาก็ได้ เช่น จำเลยต้องหาว่าฆาตกรของคนที่เกิดโดยลับๆ การที่ปรากฏเพียงว่าจำเลยปิดบังการเกิด การตายของเด็กนั้น ยังไม่พอที่จะหาจำเลยได้ฆาตกรนั้น เพราะความจริงอาจเป็นเพียงว่าฆาตกรของจำเลยตายก่อนคลอดหรือคลอดออกมาแล้วตายเอง แต่จำเลยต้องการปกปิดว่าตนมีบุตรเพื่อรักษาชื่อเสียงของจำเลยว่ามีใครประพฤตินเสียหาอีกได้

๖. การที่จำเลยเปิดเผยความลับเกี่ยวกับการกระทำความผิดบางอย่างของตนก่อนหรือหลังการกระทำ ย่อมเป็นพยานแวดล้อมสำคัญที่แสดงว่าจำเลยกระทำโดยเจตนา เช่น จำเลยเคยบอกกับพรรคพวกให้ช่วยจำหน่ายขนสัตว์ แสดงว่าจำเลยรู้ว่าเป็นขนสัตว์ปลอม แต่ศาลต้องระวางว่าคนที่ได้ยืมมานั้นอาจฟังผิดหรือฟังไม่ตลอดจับความหมายผิดก็ได้ หรือจดจำถ้อยคำนั้นไม่ได้แน่นอน ศาลต้องพิจารณาด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งก่อนที่จะรับฟังว่าจำเลยได้ขยายความลับออกไปให้พยานทราบจริงๆ

๗. ในกรณีที่พยานหลักฐานปรากฏว่าจำเลยได้ครอบครองทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด (ของกลาง) โดยหลักแล้วจะสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดเว้นแต่จำเลยจะแสดงได้ว่าได้มาโดยบริสุทธิ์ และทั้งนี้ จะต้องพิจารณาด้วยว่า

๗.๑ ของกลางนั้นตกไปอยู่ที่จำเลยในเวลากระชั้นชิด และต้องพิจารณาถึงลักษณะของกลางและพฤติการณ์อื่นๆ ในคดีด้วย ของบางอย่างอาจเปลี่ยนมือได้เร็วและต้องแล้วแต่สถานที่เกิดเหตุด้วย

๗.๒ ถ้าของกลางมีใ้คงอยู่ที่จำเลย แต่อยู่ในบ้านเรือน ก็ต้องได้ความว่าจำเลยแต่ผู้เดียวเป็นผู้ครอบครองหรืออยู่ในบ้านเรือนนั้นหรือเป็นผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลบ้านเรือนนั้น หากบ้านนั้นมีคนพลุกพล่านก็ยังไม่ใ้ควาจำเลยครอบครองของกลาง

๗.๓ หากของกลางนั้นมีราคามากเกินฐานะจำเลยก็ยังคงแสดงถึงความผิดของจำเลยได้แน่นอนขึ้น

๗.๔ หากศาลไม่แน่ใจว่าจำเลยผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นเป็นตัวโจรหรือผู้รับของโจร ก็ควรฟังเพียงว่าจำเลยรับของโจรนั้นไว้โดยรู้ว่าเป็นของร้าย

๗.๕ พยานแวดล้อมที่ประกอบแสดงความผิดของจำเลยได้ เช่น การชุกชอนของนั้น และอธิบายไม่ได้ว่าใครมาอย่างไร จากใคร หรือแสดงเรื่องราวเท็จ เป็นต้น^๑

๘. ข้อพิพาทที่ทำให้พยานมีน้ำหนักน้อย ได้แก่

๘.๑ การที่จำเลยต่อสู้คดีเมื่อโจทก์สืบพยานหมดแล้ว แม้เรื่องนั้นจะน่าเชื่อถือเพียงใดก็มีน้ำหนักน้อย หากเรื่องที่ยกขึ้นนั้นเพิ่งกล่าวขึ้นเป็นครั้งแรก^๒ หรือการที่จำเลยไม่ซักค้านพยานโจทก์ไว้ก่อนทั้งที่มีโอกาสจะทำได้ อาจทำให้เห็นว่าพยานหลักฐานที่จำเลยจะนำมาพิสูจน์พยานโจทก์นั้นมีน้ำหนักน้อยในวันที่ จะรับฟัง^๓

๘.๒ ในคดีข่มขืน หากหญิงผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในเวลาอันสมควรหลังจากถูกข่มขืน หรือที่นั้นมีชี้ที่เปลี่ยนแต่ผู้เสียหายมิได้ร้องอะอะให้คนช่วยแล้ว ก็น่าเชื่อว่าผู้เสียหายได้ยินยอม

นอกจากนี้ หญิงที่เสียตัวกับชายด้วยความยินยอม เมื่อมีผู้อื่นพบเห็น หรือมีเหตุซึ่งคนจะเสียชื่อเสียง ก็มักแถลงใจเสาะว่าชายข่มขืน บางทีก็ใจเสาะโดยถูกบิดามารดามั้มข่มขู่เชิญในคดีข่มขืนหรือทำอนาจาร ศาลจึงต้องพิจารณาค่าของหญิงด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง และโดยเฉพาะหญิงที่มีสามีแล้ว การเกรงกลัวถูกกล่าวหาว่ามีชู้มักเป็นเหตุจูงใจอย่างหนึ่งที่จะปรักปรำชายชู้ว่าข่มขืนคน^๔

๘.๓ เหตุจูงใจให้ปั้นเรื่องเท็จใจเสาะความกันก็อาจมีได้ในความผิดทุกชนิด เช่น เมื่อรับเงินสินบน เพื่อปกปิดความผิดที่ได้กระทำหรือความประพฤติชั่วของตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ศาลต้องพิจารณาถึงเหตุจูงใจของผู้เสียหายหรือพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะให้คดีฟ้องร้องกันขึ้น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘-๘๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

^๓ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕๘/๒๕๐๘, ที่ ๑๗๗๘/๒๕๑๓ และที่ ๑๒๕๑/๒๕๒๐

พระมนูภาณวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๐๘.

จะเห็นตัวอย่างได้ในกรณีพยานที่เป็นพรรคพวกจำเลยที่โจทก์กั้มไว้เป็นพยานนั้น ศาลต้องฟังอย่างระมัดระวังเพราะตามธรรมชาติบุคคลซึ่งตกอยู่ในฐานะเช่นนั้นย่อมมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะปลุกตัวให้พบผิดโดยเบียดความปรักปรำผู้อื่น คำพยานชนิดนี้จึงมีน้ำหนักน้อย

๔.๔ ศาลจะสันนิษฐานว่าจำเลยกระทำผิดจากกิริยาพิรุธของจำเลยแต่อย่าง เดียวมิได้ เพราะคนบริสุทธิ์บางคนอาจแสดงพิรุธเนื่องจากความกลัวในสิ่งแวดล้อมคนเท่านั้น

๔.๕ การเร่งเรื่องราวเท็จ การชุกซ่อนตัวหรือของกลางหรือหลบหนี เป็นการสื่อพิรุธแห่งความผิดของจำเลยในทางตรงข้ามหากจำเลยมิได้กระทำการดังกล่าวโดยเข้าหาเจ้าหน้าที่ให้จับกุมโดยดีในเมื่อมีโอกาสจะหนีได้ ย่อมเป็นพยานแสดงความบริสุทธิ์ของจำเลย แต่ทั้งนี้ต้องระวังว่าจำเลยอาจเข้าหาเจ้าหน้าที่เพราะต้องลำบากตรากตรำชุกซ่อนตัว หรือถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่ก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ฟังว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์เพราะเข้าหาเจ้าหน้าที่มิได้^๒

๕. พยานที่มาตั้งใจปั้นเรื่องเท็จขึ้นทั้งเรื่องนั้นมักไม่ค่อยมี แต่พวกที่ตั้งใจปฏิเสธโต้แย้งเรื่องราวของคู่ความนั้นมามากกว่า เพราะการปฏิเสธทำได้ง่ายกว่าการปั้นเรื่องเท็จ พยานชนิดนี้ยอมไม่ยอมที่จะเล่าเรื่องราวว่าตนรู้เห็นจริงอย่างไร ดังนั้นจึงมีหลักอย่างในการชั่งน้ำหนักคำพยานว่า คำยืนยันของพยานในเรื่องราวอันใดยอมมีน้ำหนักดีกว่าคำพยานที่เพียงแต่ปฏิเสธเรื่องราวนั้นว่าไม่ได้มีหรือเกิดขึ้น

๑๐. ตามที่กล่าวมาแล้วว่า พยานผู้มีโอกาสรู้เห็นเหตุการณ์นั้นไม่จำเป็นต้องได้รับรู้ในเหตุการณ์นั้นเสมอไป เนื่องจากพยานอาจอยู่กับการงานของตนจนไม่ได้สังเกตเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้าหรือใกล้เคียงตน หรือพยานไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้สนใจดูเหตุการณ์นั้น หรือพยานไปๆมาๆมิได้อยู่ในที่ที่เกิดเหตุประจำ เป็นต้น ด้วยเหตุที่พยานบุคคลซึ่งอยู่ในที่เกิดเหตุไม่อาจรู้เห็นเหตุการณ์ได้ดังนี้ คำยืนยันของพยานแม้เพียงปากเดียวที่ว่ามีรู้เห็นเหตุการณ์จึงยังมีน้ำหนักดีกว่าพยานบุคคลหลายคนที่ไม่รู้เห็นเหตุการณ์^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘. พระยาจินดาภิรมย์ราชสถาปติ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพิจารณาคำพยานหลักฐาน, หน้า ๓๔๘ - ๓๔๙. ประพนธ์ ศาคะมาน, "การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน," : ๔๘. และดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๘๘/๒๔๓๑, ที่ ๘๓๑/๒๔๓๒, ที่ ๓๕๘/๒๔๓๘, ที่ ๕๔๔/๒๕๐๐ และที่ ๑๓๖๘/๒๕๐๘

^๒ พระมณูภาควิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๑๑. และดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๐๘/๒๕๒๔

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๖.

เช่น คดีหนึ่งเจ้าทรัพย์ยืนยันว่าจำหน้าจำเลยคนร้ายได้ ศาลเชื่อว่าเป็นความจริงเพราะการปล้นได้ทำในเวลากลางวันและคนร้ายได้กระทำการอยู่บนเรือนเจ้าทรัพย์เป็นเวลานาน^๑

๑๑. การซึ่งนำหนักคำพยานในคดีมิได้ใช้วิธีนับจำนวนพยาน ศาลไม่ควรเห็นว่าพยานมากคนมีน้ำหนักมากกว่าพยานน้อยคน การซึ่งนำหนักคำพยานต้องดูว่าพยานปากใดมีเหตุมีเหตุน่าเชื่อฟังหรือไม่ ประกอบกิริยาท่าทางของพยานขณะเบิกความ ฉะนั้นคำพยานของฝ่ายหนึ่งมีหลายปากก็จริง แต่แตกต่างไม่ถูกลักษณะที่ควรฟังแล้วก็ไม่อาจหักล้างพยานปากเดียวของอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเบิกความสมเหตุสมผลอันฟังว่าเป็นจริงนั้นได้^๒ พยานแม้เพียงปากเดียวก็ลงโทษจำเลยถึงประหารชีวิตได้ตามมีเหตุน่าเชื่อถือ^๓ เช่น พยานมีที่อยู่ใกล้กับที่เกิดเหตุพยานไม่มีสาเหตุโกรธเคืองกัน หรือพยานมีโอกาสเห็นหน้าจำเลยนาน ๆ นานแล้วไปแจ้งพนักงานสอบสวนว่าจำหน้าคนร้ายได้ รุ่งเช้าเมื่อเห็นจำเลยก็ชี้ให้ตำรวจจับกุมตัว เช่นนี้แม้มีพยานปากเดียวก็ลงโทษจำเลยได้^๔ ทั้งนี้เพราะไม่มีกฎหมายบังคับจากคดีใดต้องมีพยานประกอบจึงจะลงโทษได้ เว้นแต่คดีที่จำเลยรับสารภาพที่มีอัตราโทษจำคุกสิบปีขึ้นไปเท่านั้น

๑๒. คำพยานที่ถือว่าน้ำหนักน้อยได้แก่คำพยานดังต่อไปนี้

๑๒.๑ พยานที่พูดมากเกินไป หรือที่เบิกความตะกุกตะกัก หรือตอบคำถามได้ช้ามาก เช่นนี้เป็น การแสดงถึงความไม่มั่นใจในคำตอบของตัวเองหรือใช้เวลาในการคิดโกหกอย่างไรก็ตาม พยานที่มีลักษณะเหล่านี้ต้องใคร่ครวญเหตุผลอื่นประกอบด้วยกันก่อนที่จะตัดสินใจไม่เชื่อคำพยานเหล่านั้นเพราะที่พยานตอบคำถามช้าหรือมีความลังเลอาจเนื่องจากการให้ข้อเท็จจริงที่ตรงประเด็นหรือคิดคำตอบที่กระทัดรัดได้^๕

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๓/๒๔๘๗.

^๒ พระยาจินดาภิรมย์ราชสดภาพดี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพิจารณาคำพยานหลักฐาน, หน้า ๓๔๗-๓๔๘. และ พระมนูภาณวิมลศาสตร์, กฎหมายลักษณะพยานและจิตวิทยา, หน้า ๑๓๘.

^๓ ประพนธ์ ศาสตะมาน, "การซึ่งนำหนักพยานหลักฐาน," หน้า ๔๖. และดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๔/๒๔๗๖.

^๔ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๐๔/๒๕๒๕.

^๕ Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, p. 185.

๑๑.๒ คำพยานที่ไม่อยู่กับร่องกับรอย เปิดความกลับไปกลับมา เช่น
ในชั้นสอบสวน โจทก์ให้การว่าจำเลยมิได้ตีโจทก์ เพียงแต่เอาไม้กคคคโจทก์โดยแรง
แต่ไม่บาดเจ็บ ในชั้นศาลให้การว่าจำเลยใช้ไม้ยาว ๑ วาตีถูกก้านคอก่อนแล้วจึงใช้
ไม้กคคคที่หลัง มีรอยแดง ถาวรที่พยานโจทก์ไม่อยู่กับร่องกับรอยตรงกัน เช่นนี้ยอมทำลาย
น้ำหนักตัวเองมิให้เป็นที่เชื่อถือ ๑

๑๒.๓ คำพยานที่มีสาเหตุกับความรู้สึกฝ่ายจนอาจทำให้เห็นว่าน่าจะเปิดความ
ใส่ร้ายคู่ความที่ตนมีสาเหตุโกรธเคืองในเมื่อไม่พยานอื่นใดก็เลยที่รู้เห็นเรื่องที่เปิดความ
เว้นแต่อาสาเหตุเป็นเรื่องเล็กน้อยและเกิดขึ้นนานแล้ว คำพยานก็ถึงมีน้ำหนักพอเชื่อถือได้ ๒

๑๒.๔ พยานที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโจทก์หรือจำเลยมาเปิดความ
เป็นพยานให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น เป็นสามีภรรยา บิดามารดา หรือบุตร เป็นต้น
พยานเหล่านี้หากไม่มีพยานอื่นประกอบจะมีน้ำหนักน้อย

๑๒.๕ พยานที่เปิดความในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันยอมไม่มีน้ำหนัก
เว้นแต่ต่างกันในเรื่องเล็กน้อยหรือมีเหตุอื่นที่น่าเชื่อถือ เช่น ในคดีหนึ่งศาลกล่าวว่า
"ข้อที่พยานโจทก์ให้การแตกต่างกัน เช่นว่าคนร้ายเอาปืนจ้องข้างหน้าหรือข้างหลัง
ก็ล้วนเป็นข้อปลุกยอผลความ ซึ่งยอมเป็นธรรมดาอยู่เองที่พยานจะกล่าวให้แน่นอนไม่ได้
เพราะเป็นขณะซุลมุนตื่นตระหนกตกใจ พยานคนหนึ่งยอมหันหน้าไปทางหนึ่ง..." ๓

๑๒.๖ พยานที่เปิดความขัดต่อเหตุผล เช่นไม่เคยรู้จักจำเลยมาก่อน
แต่เปิดความว่าจำเลยได้หรือมิได้ระบุชื่อคนร้ายในทันทีที่เจ้าหน้าที่ตามแต่ไปบอกเมื่อ
เวลาล่วงเลยมาหลายวันแล้ว แต่ก็ต้องดูเหตุผลอื่นประกอบ เช่น พยานอาจกลัวอิทธิพล
ของจำเลยไม่กล้าระบุชื่อต่อหน้าคนอื่น ๔

๑๒.๗ พยานบอกเล่าแม่จะรับฟังได้ในคดีอาชญาแต่ก็มีน้ำหนักน้อย
และต้องฟังประกอบพยานอื่นๆ จึงลงโทษจำเลยได้ เช่น คดีข่มขืนคดีหนึ่ง ผู้เสียหายไม่ได้
มาเปิดความ โจทก์มีแต่คำให้การชั้นสอบสวนยื่นเป็นพยานและมีคำเปิดความของผู้ใหญ่บ้าน
เช่นนี้ยังฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ ๕

๑ คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๘-๗๙/๒๕๐๒

๒ ประพนธ์ ศาคะมาน, "การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน," : ๔๖. และ

Bruce Dennis Sales, Perspective in Law and Psychology, p. 185.

๓ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๘๓/๒๕๔๗

๔ ประพนธ์ ศาคะมาน, "การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน," : ๔๕.

๕ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๕/๒๕๐๓

๑๓. ในเรื่องคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญ กับพยานบุคคลธรรมดา ฝ่ายใดจะมีน้ำหนักน่าเชื่อถือนั้น ตัวอย่างเช่น ความเห็นของแพทย์ว่าเป็นบาดแผลร้ายแรงอาจทำให้ถึงตายได้หรือไม่ หรือต้องรักษาภายในกี่วันจึงจะหาย กับผู้เสียหายเข้าเบิกความว่าตัวเขาเองมีอาการร้ายแรงเช่นไร ต้องรักษาคำนานเท่าใดนั้น ปัญหาที่ต้องพิจารณาดังเหตุผลอื่นๆ ประกอบการซึ่งน้ำหนักเปรียบเทียบ คือการกะประมาณของแพทย์ว่าบาดแผลรักษาหายในกี่วัน อาจผิดพลาดได้เนื่องจากมีเหตุแทรกซ้อนทำให้ต้องรักษานานจึงหายซ้าก็เป็นได้ คำเบิกความของผู้เสียหายหรือญาติที่ทำการรักษาพยาบาลจึงอาจมีน้ำหนักกว่าได้^๑

๒. วิเคราะห์การอนุมานเจตนาของศาล

๒.๑ ความไม่แน่นอนของแนวการอนุมานเจตนา

จากที่กล่าวมาในบทที่ ๒ จะเห็นว่า การอนุมานเจตนาเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง ในอันที่จะวางกฎเกณฑ์ลงไปให้แน่นอนว่าข้อเท็จจริงอย่างนี้ ศาลต้องอนุมานเจตนาเช่นนั้นเช่นนี้ คงมีเพียงหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๒๒๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้ศาลวินิจฉัยซึ่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่างลงโทษจำเลยจนกว่าจะแน่ใจว่าได้กระทำผิดจริง เมื่อเกิดความสงสัยก็ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ถึงนี้การอนุมานเจตนาจึงเป็นการใช้ดุลพินิจโดยอิสระไม่จำเป็นต้องยึดถือตามแนวการอนุมานเจตนาในคดีก่อน ๆ แต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น ศาลได้ยึดถือแนวการอนุมานเจตนาในคดีก่อนเป็นหลักที่แน่นอนเสมอมาจึงจะเห็นได้ในบทที่ ๒ เช่น หลักวินิจฉัยเรื่องการใช้ปืนยิงคน การใช้มีดแทงที่สำคัญ แสดงว่ามีเจตนาฆ่า หากวิวาทกลับแสดงว่าไม่มีโอกาสเลือกหัวร้าย ไม่มีเจตนาฆ่า เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า

^๑ เข็มชัย ชูศิริวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะละพยาน. (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ
เองวิชาการ กรมอัยการ, ๒๕๕๗) หน้า ๑๘๑.

ศาลไทยมีแนวการอนุมานเจตนาที่แน่นอนอยู่บ้าง ซึ่งแนวที่แน่นอนนี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะ เป็นเสมือนหลักเกณฑ์ในการอนุมานเจตนาอย่างเดียวกับที่ศาลมีอยู่ จริงอยู่ ศาลย่อมมีอำนาจอนุมานเจตนาไปในทางใดก็ได้ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าจะศาล จะยึดถือแนวการอนุมานหรือไม่ก็ตาม เจตนาที่ศาลกล่าวถึงก็เป็นเพียงผลของการ อนุมานข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันได้ว่าเป็นเจตนาที่แท้จริงของจำเลย หรือไม่ เมื่อเป็นอย่างนั้น เจตนาที่แท้จริงของจำเลยจึงมิใช่สิ่งสำคัญที่กฎหมายคำนึงถึง แต่สิ่งสำคัญคือแนวการอนุมานเจตนาที่แน่นอน ซึ่งนอกจากจะเป็นหลักเกณฑ์ของศาล ดังกล่าวแล้วยังเป็นมาตรฐานความประพฤติของบุคคลในสังคมที่ศาลได้วางไว้ด้วย ในเรื่องที่เป็นมาตรฐานความประพฤตินี้ Holmes นักนิติศาสตร์ชาวอเมริกันคนหนึ่ง เห็นว่า หน้าที่ของกฎหมายอาญาคือ ปกป้องสังคมจากอาชญากรรม และในการนี้ กฎหมายจะต้องกำหนดมาตรฐานความประพฤติทางภาวะวิสัย (objective standards of behavior) ซึ่งบุคคลต้องปฏิบัติตาม กฎหมายอาญาจะเว้นให้กับผู้ซึ่งเห็นได้ชัดว่า ไม่มีความสามารถรับผิดชอบในการกระทำของตนอย่างแท้จริง เช่น เด็กในวัยเยาว์ หรือคนวิกลจริต นอกจากนี้แล้วจะยกเหตุอื่นขึ้นแก้ตัวไม่ได้

เขามีความเห็นต่อไปว่า เมื่อกฎหมายบัญญัติถึงเจตนาในการกระทำซึ่งเป็น องค์ประกอบความผิดอาญา จะมีความหมายว่าผู้กระทำกระทำการที่บุคคลธรรมดาทั่วไป (an average man) ย่อมเล็งเห็นได้ว่าจะเกิดผลนั้นขึ้น แม้ว่ากฎหมายจะบัญญัติ ถ้อยคำเกี่ยวกับศีลธรรมและเรื่องภายในจิตใจ กฎหมายก็ไม่ต้องการการพิสูจน์ความ ชั่วร้ายที่แท้จริงในจิตใจหรือเจตนาที่แท้จริง (actual intention) หรือการเล็งเห็น ได้อย่างแท้จริง (actual foresight) วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญาสมัยใหม่นั้น มิใช่การแก้แค้นการกระทำที่ชั่วร้ายของจำเลย แต่คือการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น จึงไม่มีเหตุอันใดที่กฎหมายจะต้องพิจารณาถึงสภาพจิตใจที่แท้จริงของจำเลย กฎหมาย เพียงแต่ต้องการให้คนปฏิบัติตามและไม่สนใจว่าจำเลยจะมีเจตนาหรือมูลเหตุจริงใจ

ในการปฏิบัติตามนั้นอย่างไร ดังนั้นในทำนองเดียวกันจึงไม่ควรพิจารณาถึงเรื่องทางจิตใจของจำเลยเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายด้วย สำหรับความยุติธรรมส่วนบุคคลที่ว่าควรลงโทษโดยความสามารถของผู้กระทำแต่ละคนนั้น Holmes ได้เน้นข้อนี้ในส่วนความรับผิดชอบทางละเมิด แต่ในทางกฎหมายอาญานั้นเป็นการสมเหตุสมผลแล้วที่กฎหมายลงโทษการกระทำที่นำคำนี้ในสายตาของบุคคลทั่วไป^๑

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เพื่อชี้ให้เห็นในเบื้องต้นว่า แนวการอนุমানเจตนาที่แน่นอนนั้นมีความสำคัญมากกว่าเจตนาที่แท้จริงของจำเลย ฉะนั้นต่อไปจึงขอกล่าวถึงการอนุমানเจตนาของศาลไทยในบางกรณีที่มีคำยึดถือตามแนวในคดีก่อนหรือที่มีแนวกลับไปกลับมาไม่แน่นอน ซึ่งได้แก่

ก. ข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่าจำเลยใช้ปืนยิงไปที่คนอื่นขณะเมาสุรา ศาลเคยอนุমানว่ามีเจตนาฆ่า โดยตัดสินว่า

การที่จำเลยใช้ปืนซึ่ง เป็นอาวุธร้ายแรงที่ทำให้ผู้ถูกยิงถึงแก่ความตายได้โดยทันทียิงไปที่นายชั้นเข้าลักษณะที่ว่าจำเลยยอมเสี่ยงเห็นผลแห่งการกระทำนี้ได้ ได้ชื่อว่ากระทำโดยเจตนา เหตุที่กระทำด้วยความเมามายเพราะเสพสุรานั้น กฎหมายมิได้ยกเว้นหรือลดหย่อนผ่อนโทษ เมื่อฟังว่าจำเลยใช้อาวุธปืนยิงนายชั้นโดยเจตนา แต่กระสุนพลาดไปถูกนายพินบาดเจ็บสาหัสไม่ถึงแก่ความตาย ความผิดของจำเลยก็ต้องควยฐานพยายามฆ่า^๒

^๑H.L.A. Hart, Punishment and Responsibility (Oxford : Clarendon Press, 197๐), pp. 242-243.

^๒คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๑-๒๔๒/๒๕๐๔, ประชุมใหญ่

และอีกคดีหนึ่ง ศาลตัดสินว่า

จำเลยเมาสุราแล้วยังป็นเข้าไปในฝูงชนโดยไม่คำนึงว่ากระสุนปืน
จะไปถูกใครเข้า จำเลยยอมเสี่ยงเห็นผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ
ของตน จำเลยจะอ้างความมึนเมามาเป็นเหตุยกเว้นโทษ หรือให้
ได้รับโทษน้อยลงหาได้ไม่^๑

และแม้ในกรณีใช้อาวุธอื่นทำร้าย ขณะมึนเมาสุราและผลของการกระทำ
ร้ายแรง ศาลก็ยังเห็นว่ามิเจตนาฆ่า เช่น เสพสุรามึนเมาแล้วใช้เท้าเตะผู้ตายล้มลง
พอลุกขึ้นจำเลยใช้มีดแทงถูกผู้ตายตรงอกเบื้องซ้ายซึ่งมีหัวใจเป็นอวัยวะสำคัญ
ถือได้ว่ากระทำโดยเจตนาฆ่า^๒

แต่ในทางตรงกันข้าม มีบางคดีที่ปรากฏข้อเท็จจริงคล้ายกันว่า จำเลย
ใช้ปืนยิงขณะเมาสุรา แต่ศาลกลับอนุมานว่าไม่มีเจตนาฆ่า เช่น

จำเลยเมาสุรา ไม่มีสาเหตุเพียงพอที่จะคิดฆ่าผู้เสียหาย
ได้ทั้งปืนถูกของสั้นขึ้นยิงผู้เสียหายเพียงระกับเอวของจำเลย
มิใช่เป็นการจงใจยิงตามปกติ ขณะผู้เสียหายอยู่ห่างจำเลยเพียง
๑ วาเศษ กระสุนปืนถูกใต้ขาพับ ถือว่าจำเลยไม่มีเจตนาฆ่า^๓

^๑คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๕๕/๒๕๒๒ และที่ ๑๘๑๘/๒๕๑๘, นอกจากนี้
คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๘/๒๕๓๒ และที่ ๘๒๘/๒๕๒๘ ก็ปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงคล้ายกัน
และตัดสินไว้เหมือนกัน

^๒คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๕/๒๕๑๕

^๓คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๐๓/๒๕๑๓

อีกคดีหนึ่ง ศาลก็ตัดสินว่า

จำเลยเมาสุราได้ยิงปืนนัดแรกที่ห้องพัก นัดที่สองยิงขึ้นฟ้า แล้วลคเป็นลง กระสุนปืนนัดที่สามก็ลั่นถูกผู้เสียหายที่เฝ้า เมื่อเป็นปืนลูกโม่ที่ถนัดยิง จะต้องเหยี่ยวไกทีละนัด กระสุนปืนนัดที่สามจึงลั่นเพราะเจตนาจะยิง แต่เป็นขณะเมาสุรา ทั้งมิได้จงใจยิงตามปกติ และในขณะที่อยู่ห่างกัน ๒ เมตร ศาลฎีกาเห็นว่าจำเลยมีเจตนายิง แต่มิได้มีเจตนาฆ่าผู้เสียหาย*

จะเห็นว่าความแนวคำพิพากษาแรกถือว่า แม้จำเลยจะกระทำขณะเมาสุรา แต่ก็ยอมเล็งเห็นผลแห่งการกระทำของคนได้ว่า จะเกิดผลเช่นไรขึ้น คือเมื่อใช้ปืนยิงหรือใช้มีดแทงตรงส่วนสำคัญของร่างกายก็ยอมเล็งเห็นผลว่า อาจเกิดความตายขึ้น แต่แนวคำพิพากษานี้ที่สองนั้นเห็นว่าความเมาทำให้ไม่มีสาเหตุที่จะคิดฆ่า

เมื่อแนวการอนุমানขัดแย้งกันเช่นนี้ จึงมีปัญหาว่าแนวใดเป็นแนวที่สมควรยึดถือเป็นหลัก ผู้เขียนเห็นว่า แนวแรกน่าจะจะมีเหตุผลมากกว่าเพราะถึงแม้ไม่มีสาเหตุที่จะคิดฆ่ามาก่อนเพราะกระทำขณะเมาสุราก็ตาม แต่ควรถือว่าจำเลยยอมเล็งเห็นผลแห่งการกระทำดังกล่าวได้ ความเมาสุรานั้นไม่สมควรจะยกขึ้นพิจารณาให้เป็นผลแก่จำเลยในข้อที่ว่าทำให้ไม่สามารถเล็งเห็นผลได้

*คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๘๖๓/๒๕๒๕ และในอีกคดีหนึ่ง

จำเลยเมาสุรา พบผู้ตายก็แทงเอา ๑ ที โดยมิได้มีข้อสาเหตุประการใดก่อน ศาลก็ตัดสินว่าไม่มีเจตนาฆ่า (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๗๕/๒๕๐๐)

และน่าสังเกตว่า แนววินิจฉัยที่สองนั้นศาลถือเอาการที่มีใจจริงเป็นสิ่ง
 แสดงว่าไม่มีเจตนาฆ่าด้วย แต่อันที่จริงการที่ศาลยกเอาประเด็นนั้นขึ้นมานั้น
 ก็ดูเหมือนว่าจะไม่สอดคล้องกันหลักที่เคยวินิจฉัยมาในเรื่องการไต่ป็นยิงซึ่งศาล
 เคยวินิจฉัยเป็นหลักเสมอมาว่า การที่เพียงแต่ไต่ป็นยิงไปทางที่มีคนอยู่ แม้มิได้
 เจาะจงยิงบุคคลใดโดยเฉพาะ เช่น ยิงเข้าไปในกลุ่มคนโดยสารเรือเพลายาว
 กระสุนปืนถูกหัวเรือ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๕๐๔/๒๕๑๕) ยิงไปยังรถยนต์คันหน้าที่
 คนขับตามหลังมา กระสุนปืนถูกรถบมเล็กน้อย (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๑๑๘/๒๕๑๖)
 ยิงเข้าไปในบ้านโดยรู้ว่ามีคนอยู่ในนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๗/๒๕๑๕) ยิงไปที่
 กลางวงการพนัน (คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๑๗/๒๕๑๐) เป็นต้น กรณีเหล่านี้ ศาลถือเป็น
 บรรทัดฐานว่าจำเลยย่อมเล็งเห็นผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ถือว่าจำเลย
 มีเจตนาฆ่า จากแนววินิจฉัยเช่นนี้ทำให้เห็นว่าการที่มีใจจริงยิงบุคคลใดโดยเฉพาะ
 มิใช่เหตุที่ทำให้ไม่มีเจตนาฆ่า เพราะจากแนววินิจฉัยดังกล่าวนี้ อาจสรุปเป็นหลัก
 ใ้ได้ว่า เมื่อจำเลยยิงโดยหันปากกระบอกปืนไปทางที่มีคนอยู่ (ซึ่งเป็นการยิงโดยตั้งใจ
 มิใช่ป็นลันโดยอุบัติเหตุหรือยิงขู่) ถ้ามีใจจริงยิงผู้ใด ถือว่าจำเลยมีเจตนาฆ่า
 โดยยอมเล็งเห็นผล แต่อาจจริงยิงด้วยก็เป็นเจตนาฆ่าโดยประสงค์ต่อผลโดยตรง
 ดังนั้น การที่มีใจจริงยิงจึงไม่ใช่ข้อบ่งชี้โดยเด็ดขาดว่าไม่มีเจตนาฆ่า เมื่อปรากฏว่า
 กระสุนปืนถูกได้ขาพับหรือถูกเอวผู้เสียหาย (ตามข้อเท็จจริงในคำพิพากษาของ
 แนวที่สอง) ย่อมแสดงอยู่ว่าจำเลยยิงปืนไปทางที่มีคนอยู่ และในเมื่อความเมาสุรา
 ก็มีเหตุอันสมควรที่จะพิจารณาว่าไม่มีเจตนาฆ่าแล้ว ความเคารพอย่างสูง
 ต่อศาลฎีกา กรณีนี้จึงควรอนุมานว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าตามแนวที่ได้เคยอนุมานมาแล้ว

*ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๕๔/๒๕๐๑, ที่ ๖๐๐/๒๕๐๒ และที่

ข. ในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ปรากฏว่าแนวการอนุมาณเจตนาของศาลมีความแตกต่างแยกได้เป็นสองแนว คือ

แนวแรกเห็นว่า ถ้าจำเลยกระทำไปโดยหึง ๆ ที่รู้อยู่ว่าจะทำให้ทรัพย์ของผู้อื่นเสียหาย คือเป็นเจตนาเล็งเห็นผล ก็มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ได้ เช่น

- ไขแหทอดปลา ทำให้คนขาวในนาผู้อื่นเสียหาย จำเลยอาจแลเห็นผลในการกระทำของตนได้ว่าขาวที่ปลูกอยู่อาจจะเสียหายได้ จำเลยจะตั้งใจให้ทรัพย์เสียหายโดยตรงหรือไม่ ไม่สำคัญ ถ้าทำไปโดยรู้อยู่ว่าอาจทำให้ทรัพย์เขาเสียหาย ก็มีผิดได้แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๑/๒๔๗๘)

- จุดประทัดดับโยนใส่ตำรวจทำให้เสื้อผ้าไหมเป็นรู จำเลยยอมเล็งเห็นผลได้ว่าไฟจะต้องไหม้เสื้อผ้าของตำรวจ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๘/๒๔๘๐)

- ปรับพื้นที่ทำโรงเรียน โดยค้ำพื้นต้นไม้ รื้อรั้ว และถมบ่อของผู้เสียหาย การกระทำของจำเลยรู้อยู่แล้วว่าจะทำให้ทรัพย์เขาเสียหาย เป็นเจตนาทำให้เสียทรัพย์แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๑/๒๕๐๔)

- จำเลยมุ่งประสงค์ก่อการทํานาในหนองน้ำสาธารณะ แต่การกระทำของจำเลยเป็นการทำลายหรือทำให้เสียหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งหนองนั้น ซึ่งจำเลยยอมเล็งเห็นผลที่จะบังเกิดขึ้นดังกล่าว ทั้งนี้ถือได้ว่าจำเลยมีเจตนาทำลายหรือทำให้เสียหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งหนองน้ำนั้นด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๘/๒๕๐๖)

- จ. ปลูกข้าวในหนองสาธารณะ จะอ้างสิทธิครอบครองในหนองไม่ได้ จำเลยมีสิทธิในหนองได้เท่าเทียมกับ จ. แต่จำเลยนำเรือเข้าไปค้ำใบไม้ซึ่งปนอยู่กับต้นข้าว ทำให้ต้นข้าวเสียหาย เป็นการกระทำโดยเล็งเห็นผลตามมาตรา ๕๘ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๕/๒๕๒๐)

ส่วนแนวการอนุมาณประการที่สองนั้นเห็นว่าต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผล
ให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายโดยตรง จึงจะมีความผิด เช่น

- เอาอุจจาระเทลงมาทางหน้าต่างถูกผู้เสียหาย มีเจตนากระทำต่อตัว
ผู้เสียหาย ไม่ได้กระทำต่อทรัพย์สินเสีย (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๔๑๖ - ๑๔๑๗/๒๔๗๕)

- หาหนุในท้องนา เหยียบฆ่าข้าวผู้เสียหาย เป็นละเมิดในทางแพ่ง
ไม่มีเจตนาโดยตรงที่จะแกล้งเหยียบฆ่าทำลายต้นข้าว (คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๔๔/๒๔๕๑)

- ถนนเสวรั้วที่โจทก์ปักไว้โดยอ้างว่า ไซ้ทางใหม่ไม่สะดวก ศาลฎีกาเห็นว่า
ในการกระทำผิดฐานทำให้เสียหาย ผู้กระทำต้องมีเจตนากระทำเพื่อให้ทรัพย์สิน
ของผู้เสียหาย กรณีนี้จำเลยทำเพียงเพื่อไซ้ทางเดินตามที่จำเลยเคยเดินเท่านั้น
ไม่มีเจตนาทำให้ทรัพย์สินเสียหายแต่อย่างใด (คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๐๕/๒๕๐๗,
ประชุมใหญ่)

- จำเลยยึดถือครอบครองที่ดินที่อยู่ในที่สาธารณะมาหลายปีแล้ว โดยสำคัญ
ว่าตนมีสิทธิครอบครอง แม้จำเลยจะแผ้วถางกันสร้างก็กระทำเพื่อมุ่งประโยชน์จะทำนา
ในที่ดินนั้น ๆ อันเป็นการที่จำเลยใช้สิทธิในที่ดินตามสมควรในการทำนาตามสภาพปกติ
ของที่ดิน โดยที่ไม่ปรากฏความเสียหายที่แท้จริง หรือได้ทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่า
หรือทำให้ไร้ประโยชน์ในที่ดินประการใด การเข้าทำนาตามสภาพของที่ดินเป็นการ
ห่างไกลเกินความประสงค์ของเรื่องทำให้เสียหาย ทั้งจำเลยหาได้มีเจตนาโดยตรง
ที่จะทำให้เสียหายไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๕๐๗ - ๒๕๒๔/๒๕๑๗)

- จำเลยเข้าที่นาของผู้เสียหายเพื่อทำนาเป็นเวลา ๒๐ ปี ต่อมาจำเลย
ได้จ้างคนซุกที่นาบางส่วนเพื่อปลูกกล้วย ศาลว่าหาใช่เรื่องที่จำเลยมีเจตนาจะกระทำ
ให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือไร้ประโยชน์ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่
๒๕๔๗/๒๕๒๕)

เมื่อแนวการอนุมานเจตนาในความผิดฐานนี้แตกต่างกันดังนี้ แนวโคสมควรที่จะยึดถือเป็นหลักนั้น สำหรับความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ควรเป็นไปตามหลักเจตนาในมาตรา ๕๕ คือ หากจำเลยเล็งเห็นผลได้ว่าจะทำให้ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย ก็ถือได้ว่ามีเจตนาซึ่งเป็นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์แล้ว

ค. นอกจากทั้งสองกรณีดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่าในบางคดีก็ยังมี การอนุมานเจตนาแตกต่างไปจากที่ได้เคยอนุมานมา อาทิเช่น ในคดีหนึ่งปรากฏว่า จำเลยยิงควยปืนสั้น ๓ นัด เวลาแย่งปืนกัน นัดหนึ่งถูกแก้มขวาบริเวณขากรรไกร แลตบไปด้านหลัง หัวกระสุนฝังใน รักษา ๒-๓ เดือน อีก ๒ นัดไม่ถูกใคร ศาลเห็นว่า ไม่มีโอกาสเลือกยิงให้ถูกอวัยวะสำคัญและมีไคยิงอีก ๒ นัดที่เหลืออยู่ในปืน จึงฟัง ไม่ได้ว่ามีเจตนาฆ่า^๑ แต่ก่อนหน้านั้นเคยมีคดีหนึ่ง ข้อเท็จจริงปรากฏว่า คู่วิวาทฝ่ายหนึ่ง ไข้หอกแทง ฝ่ายหนึ่งไข้ปืนตี ปืนสั้น ๒ นัด ถูกอีกฝ่ายหนึ่งนองทะเล ศาลว่า แม้จะฟัง ไม่ได้ว่ายิงโดยอาการอย่างใด ก็ยังฟังได้ว่า ฝ่ายที่ถือปืนอยู่ในมือตั้งใจยิง เพราะไม่มี เหตุผลว่า ปืนสั้นออกไปเองถึง ๒ นัดได้อย่างไร จึงถือว่ามีเจตนาฆ่า^๒ และอีกคดีหนึ่ง ปรากฏว่า จำเลยทั้งสองต่างไข้ปืนแก๊ปยิงซึ่งกันและกันฝ่ายละหนึ่งนัดโดยสมัครใจ เข้าวิวาททำร้ายกัน กระสุนปืนถูกฝ่ายหนึ่งมีปากเจ็บหลายแห่ง ศาลชั้นต้นเห็นว่า จำเลยทั้งสองต่างสมัครใจวิวาทกัน ไม่มีโอกาสเลือกทำร้ายที่ตรงไหนตามใจชอบ ไม่พอฟังว่ามีเจตนาฆ่า แต่ศาลฎีกาเห็นว่าปืนเป็นอาวุธร้ายแรงหากยิงถูกที่สำคัญ อาจทำให้ถึงตายได้ รูปคดีควรฟังว่า จำเลยต่างมีเจตนาจะฆ่าให้ถึงตาย แต่ที่ไม่ตาย เพราะยิงพลาดถูกในที่ที่ไม่สำคัญซึ่งเป็นเหตุพ้นวิสัยมาป้องกันชัดขวางเสีย^๓

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๔๑/๒๕๒๒

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๕/๒๕๐๐

^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๔๔/๒๕๔๘

ดังนั้นการใช้เป็นยิ่งที่จะอนุมานว่ามีเจตนาชำนั้นจุดสำคัญจึงอยู่ที่ว่าเป็นการยิงโดยตั้งใจหรือไม่เท่านั้น ถ้าปรากฏว่าตั้งใจยิงแล้วแม้จะยิงโดยไม่มีโอกาสเลือกยิง เช่น ยิงในขณะที่วิวาทกันตามตัวอย่างคดีที่ยกมานั้นก็ตาม ก็อนุมานได้ว่าผู้ยิงมีเจตนาชำนั้น ตามคดีแรกที่ว่ามีการยิงปืน ๓ นัด ขณะแย่งปืนกันนั้นก็แสดงว่าเป็นไม่ได้ลั่นขึ้นเอง แต่เป็นการตั้งใจยิง แม้ศาลจะเห็นว่าไม่มีโอกาสเลือกยิง ผู้เขียนก็เห็นว่าควรอนุมานว่าจำเลยมีเจตนาฆ่าตามแนวที่ได้เคยวินิจฉัยมาดังกล่าวแล้ว

จากกรณีต่าง ๆ ที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่าการอนุมานเจตนาของศาลไทยในข้อเท็จจริงบางอย่างมิได้ยึดถือแนวในคดีก่อนหรือแนวการอนุมานยังไม่แน่นอน จึงสมควรที่ศาลยึดถือตามแนวในคดีก่อน หรือพิจารณาหาแนวการอนุมานในทางใดทางหนึ่งให้แน่นอน เพราะการลงโทษทางอาญาต้องการความแน่นอนเพื่อบรรลุมติวัตถุประสงค์ในการข่มขู่ตามที่ Beccaria ได้กล่าวไว้

ความสำคัญของโทษอยู่ที่ความแน่นอน การข่มขู่ด้วยโทษพอสมควร แต่แน่นอนย่อมได้ผลดีกว่าการข่มขู่ด้วยโทษทารุณโหดร้าย แต่ไม่แน่นอนซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดกลัวจากโทษได้^๑

นอกจากนี้ ศาลควรใช้หลักจิตวิทยาพยายามหาความที่ใดกล่าวมาในส่วนที่ ๑ เข้าช่วยในการซักถามพยานและการชี้แจงนำหนักคำพยานซึ่งจะทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องยิ่งขึ้น และจะเป็นผลให้แนวการอนุมานเจตนาที่มีความแน่นอนเป็นบรรทัดฐานยิ่งขึ้น

๒.๖ การใช้ทฤษฎีกำหนดนิยามในการอนุมานเจตนา

นอกจากความไม่แน่นอนของแนวการอนุมานเจตนาดังที่กล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าในบางคดีภาคไทยได้อาศัยทฤษฎีกำหนดนิยามก่อนแล้วจึงมาใช้ในการอนุมานเจตนา อาทิเช่น

^๑ Beccaria, Traité des délits et des peines, 1764.

อ้างอิงในวิจิตร จูฬิตานนท์, กฎหมายอาญาภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗), หน้า ๒๖.

ก. ในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์คดีหนึ่ง ปรากฏว่ากิ่งไม้ของโจทก์ รุกเข้าไปเหนือพื้นดินของจำเลย จำเลยได้ตัดกิ่งไม้นั้นโดยไม่ได้ออกกล่าวก่อน ศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีเจตนากระทำผิดทางอาญา^๑ แต่คดีนี้ผู้เขียนมีความเห็นด้วย ความเคารพต่อศาลว่าจำเลยมีเจตนาทางอาญาแล้ว และควรมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ การจะอ้างสิทธิป้องกันตามมาตรา ๑๓๔๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์นั้น เห็นว่าไม่น่าจะได้ เพราะมิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่วางไว้ในมาตรา ดังกล่าว คือ ต้องออกกล่าวโจทก์ก่อนจึงจะมีสิทธิป้องกันโดยตัดกิ่งไม้นั้นได้

ข. ในความผิดฐานลักทรัพย์ มีคดีหนึ่งปรากฏว่า ผู้เสียหายไม่ชำระค่าเช่านา จำเลยจึงไปตวงข้าวจากลานนวดข้าวในนาผู้เสียหายไป ๑๐๘ ถึงเท่ากับค่าเช่าที่ตกลงกัน ศาลตัดสินว่าจำเลยไม่มีเจตนาทุจริตลักข้าวของผู้เสียหาย^๒ อีกคดีหนึ่งปรากฏว่าจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่เอากะมื่อของลูกหนี้และเกวียนของผู้อื่น ซึ่งจำเลยเข้าใจว่าเป็นของลูกหนี้ไปเพื่อหักหนี้ ศาลเห็นว่าจำเลยมิได้มีเจตนาร้าย หรือประสงค์ต่อผลที่จะเอาทรัพย์ของลูกหนี้ไปเพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย จำเลยกระทำโดยมิได้รู้สำนึกว่าเป็นความผิด โดยเข้าใจว่ามีสิทธิกระทำได้^๓ และอีกคดีหนึ่งปรากฏว่า จำเลยทั้งสามได้ร่วมกันหรือเรือนของผู้เสียหาย เอาไม้กระดานไปเพื่อหักหนี้ ศาลเห็นว่าจำเลยหาได้มีเจตนาที่จะลักเอาทรัพย์ของผู้เสียหายไปโดยทุจริตไม่ หากแต่เป็นการใช้อำนาจบังคับตามสิทธิของการเป็นเจ้าหน้าที่โดยพลการโดยมิได้ฟ้องร้องให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น จำเลยไม่มีความผิดฐานลักทรัพย์^๔

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๔๖/๒๕๐๐, ประชุมใหญ่

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๑/๒๕๑๓

^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๔๑/๒๕๑๕

^๔ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗๘/๒๕๑๕

คดีทั้งสามนี้ ผู้เขียนมีความเห็นด้วยความเคารพต่อศาลว่า จำเลยควรมี
 ความผิดฐานลักทรัพย์ เพราะได้มีเจตนาลักทรัพย์แล้ว คือจำเลยรู้ว่าทรัพย์สิน
 เป็นของผู้อื่นและเอาทรัพย์สินนั้นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตนในการทักไซท์นี้ ส่วนที่ว่า
 จำเลยกระทำโดยไม่รู้ว่าเป็นความผิดหรือคิดว่ามีสิทธิทำได้นั้น ย่อมอ้างไม่ได้
 เพราะความผิดฐานลักทรัพย์ เห็นได้ชัดว่าเป็นความผิดอยู่ในตัวเอง (mala in se)
 บุคคลทั่วไปย่อมรู้ดีว่าเป็นความผิดทางอาญา และอีกประการหนึ่งกฎหมายมิได้มุ่งหมาย
 ให้บุคคลบังคับชำระหนี้ด้วยตนเองได้ แต่ประสงค์ให้บุคคลใช้สิทธิทางศาลบังคับให้
 ลูกหนี้ชำระหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๑๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 หากยอมให้มีการบังคับชำระหนี้กันเองได้แล้ว บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่ง
 และพาณิชย์ดังกล่าวก็จะไร้ความหมาย

ค. ในคดีความผิดฐานบุกรุกคดีหนึ่งปรากฏว่า จำเลยเอาโซ่ล่าม
 ใส่งูญแจปิดทางเข้าออกคอกแถวพิพาท เพราะมีข้อตกลงตามสัญญาว่าหากผิคนักไม่ชำระ
 ค่าเช่า ผู้ให้เช่ามีอำนาจใส่งูญแจอาคารวัตถุแห่งสิทธิได้ทันที ศาลเห็นว่าจำเลย
 กระทำเพราะเชื่อโดยสุจริตว่ามีสิทธิกระทำตามสัญญาได้ จึงขาดเจตนาอันเป็น
 ความผิดทางอาญา^๑ คดีนี้ผู้เขียนมีความเห็นด้วยความเคารพต่อศาลว่าเป็นกรณี
 ที่จำเลยมีอำนาจกระทำได้เพราะความยินยอมของผู้เสียหายตามที่ระบุไว้ในสัญญา
 มิใช่ไม่เป็นความผิดฐานบุกรุกเพราะขาดเจตนาทางอาญา

ง. ในความผิดฐานรับของโจร การที่ผู้เสียหายให้จำเลยไปช่วยสืบหา
 และไต่ทรัพย์สินที่ถูกคนร้ายลักไป จำเลยจึงไปไต่ทรัพย์สินนั้นคืนมาให้ แนวการอนุমান
 เจตนาของศาลในกรณีนี้ถือว่าจำเลยไม่มีเจตนากระทำความผิด ไม่เป็นความผิด
 ฐานรับของโจร^๒ กรณีเช่นนี้ผู้เขียนมีความเห็นด้วยความเคารพต่อศาลว่าจำเลย
 มีเจตนารับของโจรแล้ว แต่การกระทำไม่มีความผิดเพราะการรับไว้ในกรณี
 ดังกล่าวมิใช่การรับไว้ในความหมายของการรับของโจรซึ่งเป็นการปฏิเสธ
 ในชั้นองค์ประกอบตามโครงสร้างความรับผิดของระบบชีวิตล่อว

จากการใช้ทฤษฎีกฎหมายผิดระบบในการอนุমানเจตนาตามตัวอย่าง
 ที่ยกมานี้ ผู้เขียนเห็นว่าทำให้เกิดความสับสนในทางวิชาการเกี่ยวกับหลักเรื่อง
 เจตนาของไทยซึ่งเป็นระบบชีวิตล่อว และทำให้ผลของคำพิพากษาผิดพลาดในบางกรณี

^๑ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๖๘/๒๕๒๖
^๒ คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๕๗/๒๕๑๘

๓. วิเคราะห์หน้าที่เกี่ยวกับการพิสูจน์เจตนา

๓.๑ หน้าที่ของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เนื่องจากเป็นผู้ที่เก็บรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ดังนั้นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงมีผลกระทบต่อการพิสูจน์เจตนาของจำเลยด้วย เพราะพยานหลักฐานในการพิสูจน์เจตนาจะครบถ้วนหรือถูกต้องแท้จริงอย่างไรหรือไม่ขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ ในชั้นตอนนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ว่าพนักงานสอบสวนอาจเก็บรวบรวมพยานหลักฐานผิดพลาดได้อย่างไรบ้าง ซึ่งจะพิจารณาเป็นลำดับไปดังนี้

๑. บันทึกการจับกุม ซึ่งเป็นเอกสารที่สำคัญอย่างหนึ่งในการนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือจะมีหลักประกันอย่างไรว่าบันทึกการจับกุมนั้นได้กระทำขึ้นโดยชอบ โดยผู้ที่ถูกจับลงลายมือชื่อยอมรับสารภาพด้วยความสมัครใจมิได้ถูกขู่เข็ญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจับกุมในเวลากลางคืนหรือในที่ลับตาคน ดังจะเห็นได้ว่าการร้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่เป็นประจำว่าผู้ถูกจับตกอยู่ในสภาพจำยอมต้องลงลายมือชื่อ นอกจากนี้การเขียนบันทึกการจับกุมมักจะบกพร่อง เช่น ไม่เขียนวัน เวลา สถานที่ การจับกุมให้แน่นอนชัดเจน ไม่ระบุทรัพย์สินของกลางที่จับหรือยึดได้จากผู้ถูกกล่าวหาให้ครบถ้วน รวมทั้งไม่ระบุว่าผู้ถูกจับรับสารภาพหรือปฏิเสธข้อใด เช่น เขียนว่ารับสารภาพว่ากระทำความผิดฐานลักทรัพย์หรือรับของโจร เป็นต้น ซึ่งเป็นผลเสียต่อการสืบพยานในศาล^๑

^๑สุจินต์ ทิมสุวรรณ, "งานกรมอัยการกับความสงบเรียบร้อยในสังคม,"
วารสารอัยการ ๕ (สิงหาคม ๒๕๒๕) : ๑๒.

๒. ในการสอบสวน มีข้อบกพร่องในการรวบรวมพยานหลักฐาน คือ

ก. ปรากฏอยู่เสมอว่า พนักงานสอบสวนจำนวนไม่น้อย ใช้วิธีจับกุมมาก่อนแล้วหาพยานหลักฐานภายหลัง และในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวย่อมมีระยะเวลาควบคุมตัวอันจำกัดตามกฎหมาย ทำให้การสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเป็นไปอย่างรีบเร่ง ไม่รัดกุมเท่าที่ควร และผูกพันจิตใจพนักงานสอบสวนว่าเมื่อจับตัวมาแล้วก็ต้องสอบสวนให้ได้ว่า ผู้ถูกจับได้กระทำผิดจริง^๑ นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนบางคนจะใช้วิธีลิดคือให้ผู้ต้องหารับสารภาพเสียก่อนถ้าผู้ต้องหาไม่รับสารภาพก็ใช้วิธีการรุนแรงทุกอย่างเพื่อให้รับสารภาพ ซึ่งล้วนแต่ขัดต่อมาตรา ๑๓๔, ๑๓๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้งสิ้น ต่อจากนั้นจึงค่อยหาพยานหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบ และมักจะทำสำนวนการสอบสวนอย่างไม่รัดกุมเพราะเห็นว่าผู้ต้องหารับสารภาพแล้ว^๒ หรือพนักงานสอบสวนบางคนใช้วิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พยานให้การตามที่ตนต้องการ เช่น ใช้กำลังทำร้ายหรือขู่เข็ญทางจิตใจ เช่น ขู่ว่าจะไม่ให้การเช่นนั้นจะถูกดำเนินคดีร่วมกับผู้ต้องหาหรือจะกักตัวไว้จนกว่าจะยอมให้การ^๓ สาเหตุที่พนักงานสอบสวนใช้วิธีการซักถามพยานโดยไม่ชอบดังกล่าว มีสาเหตุหลายประการ เช่น

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓

^๒ กุลพล พลวัน, "รวมข้อเขียนจากคดีมั่นคงกรณีกฎหมายในหนังสือพิมพ์เสียงประชาชน," วารสารอัยการ ๒ (สิงหาคม, ๒๕๒๖) : ๖๔-๖๕.

^๓ สุจินต์ ทิมสุวรรณ, "งานอัยการกับความสงบเรียบร้อยในสังคม," หน้า ๑๓.

๑. พนักงานสอบสวนได้รับการอบรมวิธีการสอบสวนไม่เพียงพอ ซึ่งตามหลักจะต้องมีระยะเวลาการอบรมเป็นเวลานาน และมีความรู้ในวิทยาการหลายด้าน รวมทั้งต้องพิจารณาคณะสมบัติส่วนตัวของพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๒. พนักงานสอบสวนบางคนขาดมนุษยสัมพันธ์ ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการแสวงหาพยานหลักฐานและการเป็นพยานในชั้นสอบสวน และชั้นศาล

๓. บางคดีมีการแก่งแย่งชิงคดีกันในผลคดีระหว่างตำรวจต่างหน่วยกัน เช่นระหว่างตำรวจท้องที่กับตำรวจกองปราบปราม ซึ่งจะทำให้มีการปกปิดพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายมีอยู่ และสอบสวนไปคนละทาง

๔. พนักงานสอบสวนบางรายมีทัศนคติเชิงเดิมว่าจะทำสิ่งใดก็ได้ตามความพอใจ คั้งนั้นแม้ในการสอบสวนคดีธรรมดาที่พยานพร้อมที่จะให้ความร่วมมืออยู่แล้ว ก็จะทำการสอบสวนโดยไม่ชอบอยู่เสมอ ซึ่งหากความปรากฏแก่ศาลทำให้ศาลไม่เชื่อว่าพยานจะเบิกความตามที่รู้เห็นจริงทั้งหมด และเป็นผลเสียแก่คดีอย่างร้ายแรง

ข. ระยะเวลาการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน ตามมาตรา ๘๙ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักใช้สิทธิฝากขังไว้เกินเลยไปจนเหลือเวลาสำหรับพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวน ทำความเห็นไม่มากนัก การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมก็อาจทำไม่ได้จึงทำให้พนักงานอัยการต้องทำความเห็นสั่งฟ้อง โดยอาศัยพยานหลักฐานเท่าที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมาเท่านั้น

ค. ในกรณีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวมีผลทำให้พนักงานสอบสวนไม่ถูกจำกัดเวลาในการสอบสวนและทำสำนวนส่งพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการจำเป็นต้องสอบสวนเพิ่มเติม พยานหลักฐานต่าง ๆ มักสูญหายกระจัดกระจายไปแล้ว รวมทั้งพยานบุคคลอาจจ่ารายละเอียดยุติการณได้ไม่แม่นยำเหมือนเมื่อเกิดเหตุการณ์ใหม่ ๆ

ง. การขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่ช่วยในการเสาะหาพยานหลักฐาน โดยเฉพาะในต่างจังหวัด เช่น การพิสูจน์ลายมือ พิสูจน์ปากแผล วัตถุกระสุน รวมทั้งความรู้ที่จะนำสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้ในการพิสูจน์ความผิด ดังนั้น การสอบสวนจึงต้องเน้นที่พยานบุคคลเป็นหลัก จึงเป็นช่องทางให้พนักงานสอบสวนใช้วิธีการทุกอย่างให้พยานบุคคลให้การให้ไต่ถามรู้เห็นอย่างไรบ้าง^๒

๒. วิเคราะห์การพิสูจน์เจตนาซึ่งเป็นหน้าที่ของอัยการ

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ ๒ ว่าโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์เจตนาของจำเลยให้ได้ถึงขั้นปราศจากความสงสัยนั้น มาตรฐานการพิสูจน์ที่ยากยิ่งนี้ แม้จะเป็นหลักประกันแก่จำเลยให้ได้รับความเป็นธรรมในการลงโทษทางอาญา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นปัญหาสำคัญซึ่งเป็นอุปสรรคในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เนื่องจากมาตรฐานการพิสูจน์นี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณพินิจของผู้พิพากษาและโจทก์ ซึ่งเป็นผู้นำสืบเจตนา มิใช่เป็นมาตรฐานที่สามารถกำหนดได้แน่นอนตายตัว (quantifiable standard)³ ฉะนั้น การระการพิสูจน์เช่นนี้จะหนักเบาแค่ไหน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๕

^๒ สุจินต์ ทิมสุวรรณ, "ปัญหาบางประการในการสอบสวนคดีอาญา, วารสารอัยการ ๕ (มีนาคม, ๒๕๒๕) : ๑๕.

³ Herbert L. Pecker, The Limit of the Criminal Sanction (Stanford California : Standford University Press, 1968), p. 137.

จึงอยู่ในดุลพินิจของศาลเป็นผู้วินิจฉัยกำหนดแตกต่างกันไปในแต่ละคดีว่า พยานหลักฐานเท่าที่โจทก์สืบมานั้นเพียงพอที่จะฟังได้อย่างปราศจากความสงสัยหรือไม่ว่า จำเลยมีเจตนาในการกระทำความผิดจริง ซึ่งเป็นการพิจารณาตัดสินตามความรู้สึก (an adjudicative mood) ของผู้พิพากษาแต่ละท่าน^๑ นอกจากนี้ ยังทำให้โจทก์ไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานแน่นอนสำหรับยึดถือในการนำสืบพิสูจน์เจตนา จึงต้องตกเป็นดุลพินิจของโจทก์ที่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้ไต่ถามที่สุด โดยเฉพาะพนักงานอัยการนั้นความหมายที่ไม่แน่นอนของมาตรฐานการพิสูจน์นี้ ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ดุลพินิจของผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลด้วย กล่าวคือก่อนฟ้องพนักงานอัยการต้องประเมินน้ำหนักพยานหลักฐานเท่าที่มีอยู่ก่อนว่าจะสามารถพิสูจน์เจตนาให้ศาลฟังได้อย่างปราศจากความสงสัยหรือไม่ เช่นในกรณีจะส่งฟ้องผู้จำวานให้ฆ่าคนนั้น พยานหลักฐานจากส่วนวนการสอบสวนมักมีแต่คำชี้ชัดทอของผู้ต้องหาที่เป็นผู้รับจำวานเท่านั้น เพราะการจำวานมักทำในที่ลับตาคนรู้เห็นกันอยู่เพียงสองคนเป็นพยานยืนยันกันปากต่อปาก พนักงานอัยการจึงต้องคำนึงถึงว่าหากส่งฟ้องผู้จำวานแล้วจะมีพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความผิดในชั้นศาลหรือไม่ แต่การประเมินน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อส่งฟ้องก็ย่อมแตกต่างกันไปในอัยการแต่ละคนซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น อารมณ์ความรู้สึก (Sanguity of temperament) ระบายความรู้สึกนึกชอบที่มีต่อคดีแต่ละคดีและความกดดันจากสาธารณชน^๒ ดังนั้น จึงมีการตั้งคำถามกันว่า การวินิจฉัยสั่งคดีของอัยการนั้นต้องวางตัวเป็นกลาง จะนำข้อเท็จจริงนอกส่วนวนหรือความรู้สึกเชื่อเป็นการส่วนตัว

¹ Ibid.

² Ibid., p. 137.

มาเป็นเหตุผลในการสั่งคดีไม่ได้เป็นอันขาด หากอัยการคนใดสั่งวินิจฉัยคดี โดยนำข้อเท็จจริงนอกสำนวนมาประกอบการพิจารณา หรือสั่งฟ้องคดีเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปราบปรามอาชญากรรม หรือด้วยความรู้สึกเชื่อ เป็นการส่วนตัว ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ชอบด้วยจรรยาบรรณ หากกรมอัยการตรวจพบก็ต้องตั้งกรรมการสอบสวนลงโทษทางวินัยต่อไป^๑

อนึ่ง การที่โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์เจตนาของจำเลยจนปราศจากความสงสัยนั้น หากว่าจำเลยยกข้อแก้ตัวว่าคนสำคัญผิดในข้อเท็จจริงหรือไม่รู้ข้อเท็จจริงซึ่งเท่ากับปฏิเสธว่าไม่มีเจตนาแล้ว โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์หักล้างข้อแก้ตัวของจำเลยดังกล่าวนี้ด้วย และเมื่อจำเลยยกเหตุขึ้นอ้างในคำให้การ โอกาสที่โจทก์จะนำสืบหักล้างก็มีอยู่แต่ในตอนสืบพยานโจทก์เท่านั้น จึงดูเหมือนหนึ่งว่าภาระการนำสืบปฏิเสธว่าข้อเท็จจริงมิได้เป็นดังจำเลยอ้าง จะตกอยู่แก่โจทก์เสมอไป^๒ เช่นนี้ หมายความว่า โจทก์ต้องพิสูจน์ในเชิงปฏิเสธข้อแก้ตัวของจำเลยในเรื่องความสำคัญผิดหรือความไม่รู้ข้อเท็จจริงซึ่งมิใช่ข้อเท็จจริงที่มีตัวตน (objective fact) แต่เป็นสภาพจิตใจของจำเลย ดังนั้น จึงเป็นภาระการพิสูจน์ที่ค่อนข้างหนักแก่โจทก์^๓

^๑ กุศล พลวัน, "รวมข้อเขียนจากคอลัมน์เกร็ดกฎหมายในหนังสือพิมพ์เสียงปวงชน," หน้า ๓๔-๓๕.

^๒ ประมวล สุวรรณศรี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, ๒๕๑๗), หน้า ๔๔.

^๓ Packer, The Limit of the Criminal Sanction, p. 139.

จากการวิเคราะห์การพิจารณาพิสูจน์ดังกล่าวข้างต้น เมื่อหันมาพิจารณา
ระบบวิธีพิจารณาของไทยแล้วจะเห็นได้ว่าไม่เอื้ออำนวยต่อการพิจารณา
อันหนักยากเช่นนั้นเลย เนื่องจากระบบวิธีพิจารณาของไทยได้แยกอำนาจสอบสวน
คดีอาชญากรรมกับอำนาจฟ้องคดีอาชญากรรมออกจากกัน ในลักษณะที่เป็นอิสระต่อกันมากเกินไป^๑
โดยพนักงานอัยการซึ่งเป็นฝ่ายฟ้องคดีไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการสอบสวน
รวบรวมพยานหลักฐานมาตั้งแต่ต้น พนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่เสนอพยานหลักฐาน
ต่อศาลจึงไม่ทราบหรือสัมผัสข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง ทำให้ต้องนำสืบพยานหลักฐาน
เท่าที่ปรากฏจากสำนวนการสอบสวนเท่านั้น จึงปรากฏอยู่เสมอว่าพยานหลักฐาน
ที่รวบรวมมาขึ้นสอบสวนแตกต่างกับที่ได้จากการพิจารณาคดีในศาล หรือพยานหลักฐาน
ไม่พอพียงได้ว่าจำเลยมีเจตนาในการกระทำ เช่น ในคดีหนึ่งจำเลยผู้เป็นสามี
ได้ใช้มือและเท้าทำร้ายผู้ตายเป็นระยะ ๆ รวมเวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง แต่ลักษณะ
และความรุนแรงในการทำร้ายเพียงใดไม่ได้ความชัด มีเพียงลักษณะบาดแผลที่แพทย์
ว่าอาจทำให้ถึงตายได้ คือ หนามวม ศีรษะบวม ใต้ตัก ศาสดเห็นว่ายังไม่มีเหตุผล
พอที่จะพิจารณาว่าจำเลยได้กระทำโดยลักษณะที่อาจเห็นผลได้ว่าจะทำให้ผู้ตาย
ถึงแก่ความตาย^๒ และอีกคดีหนึ่ง จำเลยใช้เหล็กแหลมแทงตามร่างกายผู้เสียหายถึง
๑๔ แผล แต่ไม่ปรากฏชนิดและขนาดของเหล็กแหลมที่แน่ชัด เพราะไม่ได้มาเป็น
ของกลาง ศาลเห็นว่ายังถือไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาฆ่า^๓

^๑ คณิต ฒ นคร, "ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ," วารสารอัยการ ๕
(กันยายน, ๒๕๒๕) : ๕๑-๕๗.

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๔/๒๕๑๐

^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๔๔/๒๕๑๓

ในปัญหานี้ แม้ว่าจะมีบทบัญญัติมาตรา ๑๔๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมก็ตาม แต่ก็เป็นการสั่งผ่านพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้เท่านั้น ไม่อาจดำเนินการด้วยตนเองได้ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ คือ พนักงานสอบสวนมักจะไม่ดำเนินการให้ ครั้นเมื่อจะทำการร้องเรียนขึ้นก็อาจก่อให้เกิดความขัดข้องในการติดต่อประสานงานกันระหว่างพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวนขึ้นได้^๑ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ศาลพิพากษายกฟ้องคดีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหากให้อัยการได้มีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาบ้าง เพื่อที่จะได้ทราบถึงข้อเท็จจริงอย่างแท้จริงแล้วจะทำให้การใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องคดีและการนำสืบพยานหลักฐานในศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป

ในบทที่ ๓ นี้เป็นการวิเคราะห์หลักเกณฑ์การพิสูจน์เจตนาในศาลไทย ซึ่งพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการพิสูจน์เจตนาอยู่ ๓ ส่วนคือ ปัญหาในเรื่องความผิดพลาดของพยานหลักฐาน ปัญหาในเรื่องแนวการอนุมานเจตนาของศาล และปัญหาในเรื่องหน้าที่นำสืบพิสูจน์เจตนา

ปัญหาในเรื่องความผิดพลาดของพยานหลักฐาน พบว่าพยานบุคคลอาจให้การผิดพลาดจากความจริงได้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดยเหตุนี้จึงทำให้การค้นหาเจตนาของจำเลยผิดพลาดไปด้วย ทางแก้ปัญหานั้นคือ ศาลจะต้องใช้วิชาจิตวิทยาพยานหลักฐานเข้าช่วยในการซักถามพยานและในการชี้แนะให้นักพยานบุคคล ซึ่งจะช่วยให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องยิ่งขึ้น

^๑ สุจินต์ ทิมสุวรรณ, "งานกรมอัยการกับความสงบเรียบร้อยในสังคม,"

ส่วนปัญหาในเรื่องแนวการอนุมัติเจตนาของศาลนั้น ประการแรกพบว่า มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับแนวการอนุมัติเจตนาของศาลในบางกรณียังไม่แน่นอน ซึ่งศาลควรจะได้พิจารณาทบทวนหาแนวการอนุมัติที่แน่นอนต่อไป และนอกจากนี้ หากศาลได้ใช้วิชาจิตวิทยาพยานหลักฐาน เข้าช่วยในการซักถามพยานและการชี้แจงนำหนักคำพยานแล้ว ก็จะทำให้ศาลอนุมัติเจตนาของจำเลยได้ถูกต้องแน่นอน และเป็นบรรทัดฐานยิ่งขึ้น ส่วนปัญหาประการที่สองพบว่า ในบางกรณีศาลได้ใช้ทฤษฎีกฎหมายคอมมอนลอว์มาใช้ประกอบการอนุมัติเจตนา อันทำให้เกิดความสับสนทางวิชาการในหลักเรื่องเจตนา และทำให้การอนุมัติเจตนาผิดพลาดไปด้วย จึงสมควรที่จะแก้ไขโดยใช้ทฤษฎีกฎหมายที่ถูกต้องเป็นหลักในการอนุมัติเจตนา

ส่วนปัญหาสุดท้ายคือ หน้าที่การพิสูจน์เจตนาซึ่งพบว่า มีปัญหาอยู่ที่ คับบุคคลสองฝ่ายคือ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ในค่านพนักงานสอบสวนนั้นมักจะปรากฏอยู่เสมอว่า ใช้วิธีรวบรวมพยานหลักฐานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งทำให้ได้พยานหลักฐานที่ผิดพลาดจากความเป็นจริง และส่งผลกระทบต่อหน้าที่ของพนักงานอัยการในการพิสูจน์เจตนาในศาลด้วย ทางแก้ปัญหานั้นในเรื่องนี้จึงต้องกำชับมิให้พนักงานสอบสวนใช้วิธีการสอบสวนโดยมิชอบ และต้องให้อำนาจพนักงานอัยการเข้ามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานบ้างในบางกรณี

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย